

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

S.M.Bernadetta Pavla Pěstová, OSU

KARDINÁL JOSEF BERAN

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mons. Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Kardinál Josef Beran“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 16. dubna 2011

.....

Bibliografická citace

Kardinál Josef Beran: Vyhodnocení působení Josefa Berana jako pastoraisty a pastýře: diplomová práce/ S.M.Bernadetta Pavla Pěstová, OSU; vedoucí práce: Aleš Opatrný.
--Praha, 2011.-- 75 s.

Anotace

Diplomová práce se zabývá odkazem i dílem Josefa kardinála Berana, a to zejména z hlediska jeho pastoračního působení jako pedagoga, diecézního biskupa a kardinála žijícího v nuceném exilu.

Diplomová práce se skládá z pěti kapitol. První kapitola hierarchicky popisuje Beranův život a klade důraz na jeho kněžské působení. Druhá kapitola se zabývá jeho pedagogickým působením. Dále se tato kapitola věnuje vybraným publikacím, které během svého života kardinál Beran napsal. Zásadní částí této diplomové práce je třetí kapitola, zabývající se činností arcibiskupa v letech 1945 – 1949. Závěrečné kapitoly se věnují působení Josefa Berana v internaci a římském exilu.

Kardinál Josef Beran patří mezi významné osobnosti 20. století. Jeho odkaz zůstává živý i v dnešní době.

Klíčová slova

pastorace, učitel, katolická církev, totalita, exil, arcibiskup, kardinál

Abstract

This thesis deals with reference and work of Josef Cardinal Beran, especially from the perspective of his pastoral work as an educationalist, the diocesan bishop and cardinal living in forcible exile.

The thesis consists of five chapters. The first chapter describes Beran's life hierarchically and emphasizes his clerical activity. The second chapter deals with his teaching activities. Furthermore, this chapter focuses on the selected publications that Cardinal Beran wrote during his life. A fundamental part of this thesis is the third chapter, dealing with the activities of the Archbishop from 1945 to 1949. The final chapters are devoted to activities in the interval of Josef Beran in Roman exile. Cardinal Josef Beran ranks among the leading personalities of the 20th century. His legacy remains alive even today.

Keywords

pastoral care, teacher, theCatholicChurch, totalitarianism, exile, Archbishop, Cardinal

Počet znaků (včetně mezer): 168 790

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce P. Aleši Opatrnému za ochotnou a potřebnou pomoc při tvorbě této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1. Josef Beran - kněz, biskup a kardinál	8
1.1 Kněz	8
1.2 Biskup	11
1.3 Kardinál.....	19
2. Beranovo pedagogické působení a jeho publikace	22
2.1 Činnost na Učitelském ústavu u sv. Anny	22
2.2 Působení na Katolické teologické fakultě a v arcibiskupském semináři	24
2.3 Rozbor vybraných publikací Josefa Berana	28
2.3.1 Psychologie zpovědnice.....	28
2.3.2 O kněžském celibátě.....	31
3. Poválečný vývoj v Československu a působení arcibiskupa Berana	33
3.1 Roky 1945 - 1946	33
3.1.1 Beranův návrat z koncentračního tábora Dachau	33
3.1.2 Počátky Arcidiecézního pastoračního ústředí rok 1946.....	34
3.1.3 Z činnosti Arcidiecézního pastoračního ústředí rok 1947– 1949	37
3.1.4 Časopis Logos.....	47
3.2 Roky 1946 - 1949.....	48
3.2.1 Církevní zákony a požadavek loajality.....	48
3.2.2 Pražská arcidiecéze a jiné diecéze v letech 1949 – 1965.....	49
3.3 Situace v Československu v letech 1948 - 1964, vyjednávání s Vatikánem.	54
4. Působení v internaci	57
4.1 Události let 1948 - 1950.....	57
4.2 Internace	63
5. Působení v římském exilu	67
5.1 Beranův příjezd a jmenování kardinálem	67
5.2 Beran a II. vatikánský koncil.....	68
5.3 Beranovy cesty do zahraničí.....	70
ZÁVĚR	72

Úvod

Tato diplomová práce si klade za cíl zmapovat odkaz i dílo Josefa kardinála Berana, a to zejména z hlediska jeho pastoračního působení jako pedagoga, diecézního biskupa a kardinála žijícího v nuceném exilu.

Kardinál Josef Beran je dnes již tradičně považován za velmi významnou osobnost československé katolické církve minulého století. Mnozí odborníci se shodují na tom, že Josef Beran svou činností předběhl svou dobu.

Diplomová práce je koncipována do pěti kapitol. První kapitola hierarchicky popisuje Beranův život a klade důraz na jeho kněžské působení. Druhá kapitola se zabývá pedagogickým působením Josefa Berana na Učitelském ústavu sv. Anny a na Katolické teologické fakultě v Praze. Dále se tato kapitola věnuje vybraným publikacím, které během svého života kardinál Beran napsal. Jedná se konkrétně o dva tituly Psychologie a zpovědnice a O kněžském celibátě, které vznikly v období Beranovy univerzitní činnosti, jako ostatně většina jeho vědecké literární práce. Rozbor těchto publikací chce poukázat na skutečnost, že některé Beranovy postřehy jsou použitelné i v dnešní době a neztratily na aktuálnosti. V rozboru spisu O kněžském celibátě, který je určen především studentům bohosloví a mladým kněžím, jsem se snažila vyzdvihnout Beranovu dokonalou znalost tématu i nitra bohoslovců. Beran zde přibližuje celibát jako sílu pro kněžský apoštolát a zdůrazňuje, že veškerá činnost kněze je v podstatě projevem jeho vnitřního života.

Stěžejní částí této diplomové práce je třetí kapitola, jež je rozdělena na tři podkapitoly. První podkapitola je zaměřena na Beranovo pastýřské působení po jeho návratu z koncentračního tábora Dachau. Popisují zde především činnost Arcidiecézního pastoračního ústředí, které Josef Beran založil s okruhem svých spolupracovníků. Ve druhé a třetí podkapitole jsem se snažila zachytit osobu Josefa Berana v roli arcibiskupa, a to na pozadí politické situace, panující v tehdejší Československu. Závěrečné kapitoly se zabývají Beranovým působením v internaci a v římském exilu.

V této práci jsem se snažila podat ucelený obraz Beranovy osobnosti a jeho pastorační činnosti na pozadí církevně politického vývoje. Mnoho informací o postojích Josefa Berana jsem získala ve Státním ústředním archivu Praha, kde mně byla zpřístupněna osobní a úřední korespondence pana arcibiskupa. Využila jsem také archiv Teologické fakulty a Arcibiskupství pražského. Metropolitní kapitulou u sv. Víta v Praze mi bylo dovoleno nahlédnout do osobní pozůstalosti po panu kardinálovi Beranovi, stejně jako ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích, kde je též uchována část jeho

písemné pozůstalosti. Pro správné pochopení historického a politického pozadí této doby mi velmi pomohly publikace historiků Václava Vaška, Karla Kaplana, Jiřího Hanuše, Stanislava Balíka, Milana Bubna a Jana Stříbrného.

1. Josef Beran - kněz, biskup a kardinál

1.1 Kněz

Josef Beran, významná osobnost katolické církve 20. století, se narodil 29. prosince 1888 v Plzni. Téměř všichni autoři životopisů kardinála Berana vyzdvihují poměrně krušné a chudé poměry jeho rodiny a zároveň poukazují na skutečnost, že prostředí a rodina nesmazatelně určovaly jeho osobnostní charakter a daly mu tak zásadní vklad do budoucího života.¹ Svá studia začal na plzeňském gymnáziu a po jejich ukončení pokračoval studiem bohosloví v Římě. Na kněze byl vysvěcen 10. června 1911 v bazilice sv. Jana v Lateráně. Po získání doktorátu teologie se v roce 1912 vrátil zpět domů.

Po návratu z Říma byl jmenován kaplanem ve farnosti Chýše na Karlovarsku, kde začalo jeho kněžské působení. V tomto německém městečku s českou menšinou získal obrovské množství nových zkušeností, a to především proto, že mu zdejší farář přenechal v podstatě veškerou pastorační činnost ve farnosti. Beran učil náboženství v místní škole, kázal, zpovídal i zaopatřoval aj. „*Hlavně mládež získává svým mladistvým zápalem pro všechno krásné a ušlechtilé.*“² V této farnosti působil Beran dva roky a v roce 1914 byl přeložen na Prosek u Prahy. Zde vykonával funkci druhého kaplana a katechety na Obecné škole ve Vysočanech. Po osmi měsících, v době vypuknutí první světové války, byl Beran znovu přeložen, tentokrát po menších obstrukcích do pražské Michle. V tomto období začala jeho pedagogická činnost, a to nejprve v Útulku sv. Josefa pro hluchoněmé v Krči, později i v Učitelském ústavu u sv. Anny. Pedagogické činnosti Josefa Berana se podrobněji věnuje kapitola číslo dvě. Kromě pedagogické činnosti však Josef Beran působil v Útulku sv. Josefa jako kněz. Tento útulek spravovaly školské sestry a Josef Beran zde působil jako kaplan. Jeho velkou starostí bylo soustavné duchovní vedení svěřených duší. Velmi pečlivě si připravoval promluvy a body k rozjímání. Mnoho času trávil ve zpovědnici. V době prázdnin vedl v Útulku sv. Josefa pravidelné exercicie pro zájemce. „*Mezi ctihodnými sestrami vynikaly právě „beranky“, jak jim říkali. Ty praktikovaly jeho rady a snažily se jít jeho cestou, kterou jim vyznačil.*“³

V roce 1917 nostrifikovala pražská Karlova univerzita Josefu Beranovi jeho římský doktorát a Beran mohl přijmout práci katechety na Učitelském ústavu sv. Anny, kde mu později bylo nabídnuto místo ředitele, které přijal.

---

¹ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 19-25.

² LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 55.

³ Tamtéž, s. 65.

Na učitelském ústavu působil nejen pedagogicky, ale ujal se i duchovního vedení, a to až do roku 1929, kdy se stal profesorem-suplentem pastorální teologie na pražské teologické fakultě. Jeho pedagogické působení bylo doplňováno novými pastoračními metodami, které získával pečlivým studiem a uváděl je do každodenní praxe. Možná i tyto zkušenosti napomohly jeho jmenování rektorem arcibiskupského semináře v roce 1932.

Josef Beran podle pamětníků ve svých přednáškách vždy zdůrazňoval, že veškerá činnost kněze je v podstatě projevem jeho vnitřního života.⁴ O tuto skutečnost se velmi často opíral nejen ve svých přednáškách, ale i v některých svých publikacích.

Pastorační působení Josefa Berana bylo velmi různorodé. Pro každého člověka bylo v jeho srdci místo. Všimal si zvláště dětí, které nějak strádaly. Při seminárním kostele sv. Vojtěcha organizoval pro mládež z okolí tzv. besídky. Důvodem bylo zapojit seminaristy do spolupráce s rodiči a s dětmi a pomoci jim osvojit si základní křesťanské hodnoty. Protože se mnohdy jednalo o děti zanedbané a vychovávané ulicí, nebyla to lehká práce, a tak se často Josef Beran a jeho spolupracovníci setkávali s nepochopením.

Při již zmíněném seminárním kostele organizoval či spíše podporoval Josef Beran také ministranty ve skupině zvané Legio Angelica. Jednalo se o ministrantský skautský svaz založený P. Methodem Klementem. V této početné skupině dobře vedených ministrantů byly předávány duchovní hodnoty a dozrávala povolání. „*Mnozí členové tohoto hnutí si později zvolili kněžské nebo řeholní povolání a sehráli výraznou úlohu v době útlaku církve nacistickou a komunistickou diktaturou.*“⁵ V Beranově příklonu k Legio Angelice můžeme vytušit další charakteristickou stránku jeho kněžství, a tou je starost o nová kněžská a řeholní povolání. Práce v semináři a na fakultě nikterak neomezovala jeho pastorační činnost v seminárním kostele. Zde se staral o celou duchovní správu. Na kazatelnu bez přípravy nikdy nevstupoval, a protože byl velmi vyhledávaným zpovědníkem, mnoho hodin trávil ve zpovědnici. Zvláštní péči věnoval pastorační činnosti a výchově nejen dětí, ale i mládeže. Charisma měl též pro sociálně slabé. Poměrně významnou součástí jeho působení na fakultě a v semináři bylo založení Katolické charity v Dejvicích.

Životopisci Josefa Berana upozorňují na důležitost modlitby v jeho životě. „*Beran byl muž modlitby, a to modlitby vytrvalé, téměř ustavičné.*“⁶ Každodenní, téměř neustálá modlitba byla velmi charakteristickou součástí jeho kněžského působení. Dle dostupných

---

⁴ Srov. SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 38-39.

⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 64.

⁶ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 68.

pramenů před prosebnými modlitbami upřednostňoval modlitby děkovné a chvalozpěvy.⁷ Časté výzvy k modlitbám můžeme ostatně také nalézt takřka v každém jeho pastýřském listě či v jeho nesčetných prohlášeních. „*Proste a bude vám dáno. Prosme naši dobrou Matku. Prosme naše svaté patrony.*“⁸

Arcibiskupský seminář se s Hitlerovým nástupem k moci musel vyrovnávat s rostoucím napětím mezi českými a německými seminaristy. Řešení této situace připadlo na Josefa Berana, který byl v té době rektorem semináře. Němečtí seminaristé si na něj stěžovali a tvrdili, že upřednostňuje české seminaristy. Později si zase čeští seminaristé stěžovali na protěžování svých německých kolegů. Této neutěšené situace v arcibiskupském semináři si začal všimnout i český a německý dobový tisk. Německý tisk postupem času začal situace v semináři využívat k útokům na Řím. Řešení se našlo až v době odtržení Sudet, kdy kardinál Kašpar rozhodl o vytvoření samostatného konviktu pro německé studenty.⁹

Po okupaci Československa německým nacistickým režimem v roce 1939 byl Josef Beran okupační státní správou perzekuován, v roce 1942, po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, byl zatčen a vězněn nejprve na pražském Pankráci a v Terezíně, později pak v koncentračním táboře v Dachau až do konce války v roce 1945. I přes otřesné podmínky vykonával Josef Beran i v koncentračním táboře bohatou pastorační činnost především mezi vězněnými kněžími. „*Dbal velmi na vytváření a růst osobnosti a varoval stále před nebezpečím, abychom uprostřed koncentračního tábora a pod jeho vlivem se nerozplynuli v davu a neztratili svoji identitu.*“¹⁰ Do konce roku 1940 bylo do Dachau deportováno 1007 kněží a do konce války celkem 2720. Byli to lidé dvaceti národností. Velkou většinu tvořili Poláci, jichž bylo 1870. Druhou největší skupinou byli Němci s počtem 447, za nimi následovali Francouzi - 156 a Češi - 109. Byli umístěni na blocích č. 26, 28 a 30 - pohromadě, bez rozdílu národnosti.¹¹ Josef Beran dle četných svědectví působil jako zpovědník nejen mezi českými kněžími, ale též mezi Němci či Italy. V koncentračním táboře nebyli jen katoličtí duchovní, ale i duchovní jiných konfesí. Od roku 1941 sloužila k duchovní službě jakási kaple, která byla zřízena na bloku

⁷ Např. LUNÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 70-72.

⁸ *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*. Praha: Pastorační středisko Praha, 2009, s. 23.

⁹ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 66-71.

¹⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 109.

¹¹ ZÁMEČNÍK, Stanislav: *To bylo Dachau*. Litomyšl: Paseka, 2003, s. 134.

26. Z celkového počtu 2720 duchovních jich zahynulo 1034, z celkového počtu 109 českých kněží se z Dachau nevrátilo 22% z nich.¹²

Josef Beran téměř tříleté věznění v koncentračním táboře přežil. Dachau osvobodila 29. dubna 1945 americká armáda. „, *Josef Beran se vrátil do Prahy 26. května 1945.*“¹³

1.2 Biskup

V prvních poválečných měsících se Beran jako rektor arcibiskupského semináře zasloužil o to, aby byla semináři vrácena jeho budova v Dejvicích, kde po přesídlení semináře z Dolních Břežan mohl opět obnovit svou pastorační činnost mezi dejvickými věřícími. Poválečná situace v Československu vyžadovala vyřešení spousty otázek, které vznikly po obnovení státu. Jednou z nich byla i problematika náboženství, respektive náboženské svobody. Na tuto oblast se kupříkladu zaměřil Oldřich Zlámal ve svém dopise prezidentu Edvardu Benešovi z roku 1946.¹⁴ V listě žádal Zlámal, z postu víceprezidenta Americké pomocné akce pro ČSR, prezidenta Beneše o to, aby se čelní představitelé státu snažili co nejrychleji vymezit poměr k Vatikánu, dále aby byly co nejdříve obsazeny biskupské stolce i stolec pražského arcibiskupa. Zlámal nesouhlasil se stále více patrnou snahou socialistických stran o odluku církve od státu i se zásahy do katolického vyučování na školách. V závěru svého dopisu Zlámal také žádal o ocenění Katolické charity za její obětavou a záslužnou činnost během okupace i v prvních poválečných měsících. Tento dopis můžeme považovat za jakési pomyslné vymezení úkolů, které stály před novým arcibiskupem pražským.

V roce 1941 zemřel kardinál Karel Kašpar, arcibiskup pražský, a během války zůstal arcibiskupský stolec prázdný. Po osvobození naší vlasti v roce 1945 se hned začala řešit otázka případného nástupce kardinála Karla Kašpara. Arcidiecézi řídil dočasně kapitulní vikář ThDr. Bohumil Opatrný. Na veřejnosti se hodně mluvilo o možných kandidátech a hned od počátku bylo velmi často zmiňováno jméno Josefa Berana. Po měsících spekulování došlo v listopadu 1946 ke jmenování Josefa Berana arcibiskupem pražským.¹⁵ V dobovém tisku i v listech jednotlivých vikariátů se po zveřejnění jména nového arcibiskupa objevilo mnoho svědectví o Josefu Beranovi. Za všechny bych ráda, pro účely této diplomové práce, zmínila příspěvek Františka Štveráka ve věstníku

---

¹² Srov. ZÁMEČNÍK, Stanislav: *To bylo Dachau*. Litomyšl: Paseka, 2003. s. 135 - 139.

¹³ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 92.

¹⁴ ZLÁMAL, Oldřich: Některé připomínky Oldřicha Zlámala pro p. prezidenta republiky E. Beneše., Praha: 9. 4. 1946. Dopis z pozůstalosti J. Berana. Národní archiv, fond Státní úřad pro věci církevní.

¹⁵ Srov. SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 101 - 103.

kladenského vikariátu Kladensko: „*Domnívá se někdo, že arcipastýř zpyšněl? Jak by se mylil. Zůstal tentýž muž Boží, skromný a pokorný. Domnívá se někdo, že si polepšil? Podívejte se jenom do denního tisku a uvidíte, kde všude náš arcipastýř jest, kde posiluje, pomáhá, těší i reprezentuje. Kde zůstává práce vlastní? Tu čekají noci a noci. Obdivují se energii a práci, práci pro Boha a Národ.*“¹⁶

Charakteristické rysy Beranova arcibiskupského působení můžeme analyzovat z jeho pastýřských listů i z ostatních písemností z jeho pozůstalosti. Kupříkladu ve svém prvním pastýřském listu z 8. prosince 1946¹⁷ slavnostně vyhlašuje své arcibiskupské heslo „Eucharistia et labor“ (Eucharistie a práce). V otázce práce píše nový arcibiskup o významu práce tělesné i duchovní, podporuje vládní dvouletku, ale zároveň varuje před znesvěcováním neděl a svátků. Před prací klade eucharistii, protože „*modlitba bez práce je málo, ale práce bez modlitby není nic.*“¹⁸ Modlitba je tedy opět v centru veškeré Beranovy činnosti, jak již bylo zmíněno v první podkapitole. V dalším pastýřském listě, tentokrát pro dobu postní z února roku 1947¹⁹, vybízí Beran k prožití doby postní v duchu kajícího, modlitby a smíru. Klade důraz na význam pokání, sebezáporu a připomíná, že už malé děti mají být vedeny k účasti na křížové cestě, na modlitbě bolestného růžence i k určité formě sebezáporu. V otázce modlitby upřednostňuje prohloubení modlitby. „*Pozvedat mysl svoji i při práci občas k Bohu, vzpomenout na jeho stálou přítomnost...*“²⁰

Po slavnostním vysvěcení v Katedrále sv. Víta v Praze v prosinci roku 1946 se Beran ujal řízení diecéze. Hned od počátku musel řešit velké napětí mezi církví a obnoveným státem. Arcidiecéze byla velice zanedbaná, a tak bylo hlavním úkolem pro nového správce začít sjednávat nápravu.

V únoru 1947 se vydal na svou první oficiální návštěvu Říma, kde ho přijal papež Pius XII. Arcibiskup papeže informoval i o politické situaci v Československu. „*Vatikánské kruhy neskryvaly své znepokojení nad vnitropolitickou situací a obávaly se omezení suverenity a demokracie v Československu.*“²¹ Svatý otec přijal arcibiskupa hned dvakrát. Poprvé při soukromé audienci a podruhé se skupinou dvaadvaceti českých a slovenských bohoslovců z Nepomucena, kteří v té době byli v Římě na studiích. Arcibiskup se snažil ubezpečit Vatikán o budoucím pozitivním politickém vývoji

¹⁶ ŠTVERÁK, František: *Náš arcipastýř...*, in: Kladensko (1947), s. 3 - 4.

¹⁷ *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 27 - 33.

¹⁸ Tamtéž, s. 29.

¹⁹ Tamtéž, s. 34 - 37.

²⁰ Tamtéž, s. 35.

²¹ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 149.

v Československu, ale jeho snaha se ukázala jako marná. Svatý stolec se na situaci v Československu díval s velkou nedůvěrou. Další zásadní počín, který arcibiskup v Římě uskutečnil a který měl především podpořit, či spíše obnovit důvěru v Československo, byla jeho žádost o české vysílání ve Vatikánském rozhlasu. Z prohlášení, které arcibiskup po návratu z Říma pronesl, vyplývá, jakou váhu této žádosti sám arcibiskup přikládal: „*Je nyní na našich úředních místech, aby navázala spojení s československými církevními kruhy, aby materiál, který bude na tyto relace do Říma dodán, byl co nejobjektivnější.*“²² Žádosti o české vysílání bylo vyhověno. První mimořádné vysílání pro Československo se konalo u příležitosti zahájení jubilejních svatovojtěšských oslav 22. dubna 1947. Program připravil profesor z Papežského orientálního ústavu P. Josef Olšr SJ s bohoslovci z koleje Nepomucenum. Byl zahájen chorálem "Hospodine, pomiluj ny". Po úvodních slovech o významu křesťanství a našich světců pro národní a kulturní život obou národů a o smyslu oslav 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha byl přečten apoštolský list Pia XII., který papež poslal Československé biskupské konferenci. Závěrem sbor bohoslovců z Nepomucena zazpíval papežskou hymnu. Pravidelné vysílání pak začalo 24. prosince 1947 a pořady pro Československo byly vysílány třikrát v týdnu, konkrétně v pondělí, ve středu a v pátek v 19 hodin. Doba českého vysílání trvala pokaždé čtvrt hodiny.²³

Při návštěvě Říma Josef Beran nezapomněl ani na nevyřešenou otázku, která se týkala odchodu německých kněží a řeholníků během nuceného odsunu. Představitele Vatikánu též seznámil s protestem československého episkopátu z 2. února 1947 upozorňující vládu na neúnosné poměry, „*ježto se přiči přirozenému lidskému právu, a proto mohou mít neblahé následky pro samu republiku.*“²⁴ Současně poukázal na skutečnost, že mnozí lidé jsou zatýkáni proti zákonným předpisům, většinou pro bezdůvodná a křivá udání, protizákonně drženi ve vazbě a surově týráni. Stejně tak jej znepokojovala svévole státních policejních orgánů v zacházení s osobami obviněnými z protistátní činnosti, na kterou též upozornil.

Po návratu z Říma soustředil svou pastorační činnost především na venkov. Časté vizitace ve vikariátech se staly samozřejmostí. Podporoval záměr zřízení plzeňského biskupství, biřmoval, kázal, žehnal základní kameny kostelů, charitních budov a škol.

---

²² VAŠKO, Václav: *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990. s. 175.

²³ Srov. REGNER, Jan: *Historie Vatikánského rozhlasu*. [http://www.radiovaticana.cz/historie.php4\(1.9.2010\)](http://www.radiovaticana.cz/historie.php4(1.9.2010)).

²⁴ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 92.

Zakládal sdružení, spolky a zúčastňoval se různých poutí, na kterých byla zaznamenávána hojná účast věřících, což svědčilo o potřebě lidí v poválečném období najít stabilitu, naději a perspektivu pro další život. A arcibiskup se ve svých promluvách snažil věřící povzbuzovat a poukazoval na pravé hodnoty. Jako úkol si stanovil oddělit politický katolicismus od propojení s církví, a přestože byl až do roku 1948 sám členem Lidové strany, kritizoval lidovce „*že mají tendenci stavět se do role mluvčích církve, že nemají dost jasno v tom, kde leží hranice mezi politikou a oblastí, do níž jejich kompetence nesahá*“.²⁵

Nicméně politická situace v Československu stále více přiváděla katolickou církev do ústraní. Především v oblasti školství, církevního tisku, v otázce církevního majetku či rušení nejrůznějších církevních svátků ze strany státu. Problémy mezi státem a církví můžeme například vyvodit již ze společného pastýřského listu biskupů Československé republiky ze 14. listopadu 1946.²⁶ V tomto listě biskupové analyzují na jedné straně obtíže, se kterými náboženský život v Československu bojuje, a na straně druhé vymezují úkoly československých katolíků, aby tyto problémy mohly být překonány. Mezi problematické otázky řadí úpadek mravnosti a stoupající rozvrat rodiny, vzrůst odkřesťanštění života a náboženské nevědomosti, nedostatek úcty ke Svatému otci, náboženskou a mravní situaci v pohraničí, obtíže v misiích a nakonec také některá velká nebezpečí ve veřejném životě. V tomto bodě pastýřský list zmiňuje opakující se znesvěcování nedělí, rušení velkých svátků. „*Kdyby snad opět nějakým ministerským nařízením byl učiněn pokus svěcení svátků znemožnit, nechť katolíci s odvoláním na svobodu svědomí ústavně jim zaručenou splní povinnost náboženskou, protože více se sluší poslouchati Boha než lidi, a uloženou práci vykonají ve všední dny prodloužením pracovní doby.*“²⁷ Dále v této části pastýřského listu biskupové dávají najevo svůj nesouhlas s častějšími případy znemožňování uvádění katolických pořadů v rozhlase. Ke stále více se znepokojující otázce školství se biskupové vyjádřili dokonce ještě dříve - v dubnu 1946 v Pastýřském listě biskupů a správců diecézí českých a moravskoslezských o škole.²⁸ V tomto listě se biskupové jednoznačně vyhrávají proti tzv. jednotné škole - „*Myslí-li se však touto jednotou, že všechna smýšlení dětí, počínajíc mateřskou školou, má býti utvářeno ve smyslu skupin, které právě ve školství rozhodují a chtějí mluvit jménem státu - taková jednota by byla neštěstím.*“²⁹ Dále se v listu zasazují o to, aby nebylo vyučování náboženství odsouváno na okraj, ale znovu patřilo

²⁵ VAŠKO, Václav: Kardinál Beran a jeho zápas s totalitou. In: *Soudobé dějiny*, 2001, roč. 8, č. 2–3, s. 386.

²⁶ *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 20 - 26.

²⁷ Tamtéž, s. 23.

²⁸ Tamtéž, s. 18 - 19.

²⁹ Tamtéž, s. 18.

mezi důležité předměty, protože „náboženství patří mezi nejdůležitější věci, jichž bude dítě potřebovat v životě.“³⁰ Už v prosinci 1946 vypracovali biskupové memorandum adresované vládě, ve kterém odsuzovali: „Státní školský monopol, jímž jsou rušeny všechny církevní školy a také právo je zřizovat, je přímo popřením náboženské svobody.“ Oponovali vládě ve snaze rušit svátky a zavádět pracovní neděle: „Pracovní morálka v našem lidu nebude zlepšena přidáním pracovních dnů, nýbrž tím, že lid se naučí lásce k práci a k plnění svých povinností.“³¹ Zmíněné pasáže pastýřských listů a memoranda adresovaného vládě dokreslují situaci, ve které se katolická církev v čele s arcibiskupem Beranem v poválečných letech nacházela.

Rok 1947 byl kromě politického napětí mezi církví a státem také rokem plným svatovojtěšských oslav - 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha. Už v roce 1946 ustanovil arcibiskup přípravný výbor pro oslavu zmíněného jubilea. K výročí vydali biskupové i společný pastýřský list ze 3. dubna 1947.³² V něm vyzdvihují význam celého svatovojtěšského roku i význam tohoto světce pro celý národ. List také naléhá na věřící, aby se účastnili oslav i uctívání ostatků sv. Vojtěcha. Biskupové v něm též vyslovují přání, aby oslavy byly povzbuzením především pro mládež. „*Ostatky svatých nejsou jen hmotnými zbytky tlejícího těla. Jejich úcta není jen bezduchým formalismem!*“ V závěru listu biskupové vybízejí, aby se věřící obraceli na sv. Vojtěcha ve svých modlitbách. Po velkých oslavách, které později vyvrcholily v Praze 24. dubna 1947, přišlo velmi rychle vystřízlivění v podobě vynesení rozsudku nad bývalým slovenským prezidentem Jozefem Tisem z 16. dubna 1947. „*Nejen všichni slovenští katoličtí biskupové, ale i představitelé slovenské evangelické církve žádali pro Tisa milost. Arcibiskup Josef Beran intervenoval osobně jednotlivě u členů vlády, kteří měli prezidentovi udělení milosti doporučit.*“³³ Jozef Tiso byl i přes zmíněný odpor popraven 18. dubna 1947.

V událostech roku 1947 rozpoznal arcibiskup nebezpečí ze strany komunistického vlivu. „*Byl to už jiný arcibiskup Josef Beran, zbavený mylných naivních politických představ a názorů. Cítil se osobně zrazen a zklamán, politicky dozrál.*“³⁴ Na začátku roku 1948 vyvolali komunisté v obavě z porážky v plánovaných květnových volbách politickou krizi, jejímž důsledkem byla rezignace nekomunistických ministrů ve vládě. V dubnu 1948 za nevyjasněných okolností zemřel ministr zahraničí Jan Masaryk. A v květnu byla

---

³⁰ Tamtéž, s. 19.

³¹ Srov. VAŠKO, V.: Kardinál Beran a jeho zápas s totalitou. In: *Soudobé dějiny*, 2001, roč. 8, č. 2–3, s. 389.

³² *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 38 - 41.

³³ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 132 - 133.

³⁴ Tamtéž, s. 136.

v parlamentu schválena nová ústava s nedemokratickými prvky. Nakonec byl zvolen nový prezident republiky – Klement Gottwald. K událostem z počátku roku 1948 se arcibiskup vyjádřil v pastýřských listech.³⁵ V prvním listě z 2. února 1948 arcibiskup říká „*zůstaňme věrni svému národu i v dobách nejkрутějších*“³⁶ a nabádá věřící, aby prožili dobu postní v duchu blahoslavené Anežky České, v modlitbě a svědomitým plněním Božích přikázání. Další pastýřský list „*Nemlč, arcibiskupe! Nesmíš mlčet!*“ z 25. února 1948 je již přímou arcibiskupovou reakcí na únorové události. V dokumentu arcibiskup striktně a rázně vybízí představitele komunistického převratu, aby se vzpamatovali a zamysleli nad svou odpovědností, dále aby byla zachována právní cesta reformem, k čemuž dodává: „*Čtěte dějiny! Přesvědčte se!*“³⁷ V závěru ještě arcibiskup žádá o zachování odkazu prezidenta Tomáše G. Masaryka.

Nově nastolený režim viděl v církvi nebezpečného protivníka a dělal vše proto, aby její vliv na obyvatelstvo co nejvíce oslabil. V roce 1948 žilo v Československu asi 12 miliónů obyvatel a z tohoto počtu se ke katolictví hlásilo přibližně 9,5 miliónu lidí (6,5 miliónu v českých zemích a takřka 3 milióny na Slovensku).³⁸ Režim použil všechny prostředky, aby církvim znemožnil běžné fungování, dva dny po převzetí moci bylo například zastaveno vydávání většiny katolických periodik a do chodu církve začali zasahovat funkcionáři komunistické strany. Po arcibiskupovi bylo vyžadováno, aby nově nastolený režim veřejně uznal. Arcibiskup Josef Beran po schůzce s Alexejem Čepičkou, generálním sekretářem ústředního akčního výboru Národní fronty, veřejně prohlásil svoji osobu jako nadstranickou a nepolitickou. Dále se ohradil proti zneužití svého jména a zdvořile požádal o to, aby nebyl zván k veřejným slavnostem.³⁹ V oběžníku, který je datován 21. dubna 1948, upozorňuje arcibiskup Beran: „*Milí spolubratři, dovídám se, že mnohým z vás je doručován dopis, jímž jste vybízeni, abyste vstupovali do komunistické strany. Dopis je podepsán funkcionáři okresních výborů. V dopise je též odvolání na mne... Jsem si rovněž jist, že nikdo z vás, českých katolických kněží nebude zrádcem, nýbrž že setrváte každý na svém místě ve službách dobrého našeho českého lidu.*“⁴⁰ V tomto oběžníku Beran dále vydává zákaz jakékoliv politické angažovanosti kněží. K vyjednávání s novou vládou byla stanovena oficiální delegace, v jejímž čele stanul litoměřický biskup

---

³⁵ *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 48 - 53.

³⁶ Tamtéž s. 48.

³⁷ Tamtéž s. 51.

³⁸ Srov. VAŠKO, Václav: *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990. s. 235.

³⁹ Srov. VAŠKO, Václav: *Neumlčená II. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990. s. 14.

⁴⁰ Oběžník 1947 - 1950. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta.

Štěpán Trochta a trnavský apoštolský administrátor AmbrózLazík.⁴¹ Jednání byla zahájena v květnu 1948. Pro církve bylo jednoznačnou prioritou zachování její vnitřní autonomie a také zachování církevního školství. Stát na druhé straně požadoval veřejné uznání nově nastoleného režimu a odvolání výše zmíněného zákazu politické činnosti kněží. V ústavě, která se zrodila na počátku května 1948, byla zakotvena náboženská svoboda - například v §16 „Každý má právo vyznávat soukromě i veřejně jakoukoli náboženskou víru, nebo být bez vyznání. Všechna náboženská vyznání a bezvyznání jsou si před zákonem rovna.“⁴² Představitelé státu se ale i přesto snažili nahradit a vytlačit úkony spojené s vírou, především svátosti. „Místo křtu se zavádělo vítání nových občánků, místo prvního svatého přijímání byly děti lákány na slavnost předávání pionýrských šátků atd.“⁴³

Arcibiskup Beran zaujal od jisté doby v jednáních „stát – církve“ poměrně nekompromisní postoj, čímž se postupně pro představitele státu stával obrazně řečeno trnem v oku. Mnoho otázek mezi věřícími i kněžími vyvolal arcibiskup v červnu 1948, kdy souhlasil se sloužením slavnostního „Te Deum“ u příležitosti zvolení nového prezidenta Klementa Gottwalda. Z pohledu dnešního člověka si můžeme dovolit tvrdit, že sám arcibiskup neměl jinou volbu, než se slavnostní bohoslužbou souhlasit. Představitelé státu měli velmi dobře promyšleno, jakým způsobem komentovat situaci, kdyby Beran se slavností nesouhlasil. Dále si arcibiskup uvědomoval, že by negativním přístupem zamezil dalšímu jednání mezi státem a církví. Na druhou stranu dokázali komunističtí představitelé náležitě využít i toho, že se „Te Deum“ konalo. Sám nově jmenovaný prezident Klement Gottwald interpretoval tento krok jako souhlas katolické církve s poúnorovým politickým uspořádáním. Na neutěšený stav v Československu reagoval i Vatikán, kde zavládlo přesvědčení, že došlo k selhání církve a ke kapitulaci před komunistickým režimem. Sám arcibiskup reagoval na vzniklou situaci ve svém prohlášení z 15. června 1948: „V okamžiku, kdy tento stát dostal novou hlavu, cítím ve svědomí povinnost vyslovit jasně tyto zásady: Církev není instituce, která má organizovat politický souhlas nebo odpor. Církev nemůže nikomu bránit, chce-li si vyžádat pro své činy Boží pomoc. Se vši vážností však připomínám, že liturgickým úkonem tím církve nepřijímá světový názor směru a hnutí, která odporují jejímu názoru.“⁴⁴ Tento přístup církve podnítil vrcholné představitele Československého státu k odstartování negativní, nekompromisní

---

⁴¹ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 168 - 169.

⁴² Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění Ústava Československé republiky. Vydáno 9. 5. 1948.

⁴³ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 148.

⁴⁴ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 383.

a nenávistné kampaně proti církvi začínající kauzou ohledně kněží, kteří kolaborovali, čili neuposlechli zákazu politické angažovanosti, jak již bylo zmíněno výše. Situace se vyhrtila především kolem osobnosti Josefa Plojgara. Tento kněz, který si za německé okupace prošel koncentračními tábory Buchenwald i Dachau, se po únorových událostech postavil na stranu komunistů a stal se členem Ústředního akčního výboru Národní fronty.⁴⁵ Spor o politickou angažovanost kněží vyvrcholil vydáním suspenze kněží, kteří i přes církevní zákaz kandidovali ve volbách do Národního shromáždění. Komunisté na suspenzi reagovali ostrou a vyhrcovenou mediální kampaní proti samotnému arcibiskupovi, jež měla za cíl zničit arcibiskupa jako morální autoritu. Beran byl dále také vyloučen ze Svazu bojovníků za svobodu.

Celá nekompromisní kampaň jak proti církvi, tak především proti samotnému arcibiskupovi vyvrcholila v roce 1949. V tomto roce byla komunisty, za pomoci kolaborujících kněží jako byl například Josef Plojhar, založena tzv. Katolická akce. Účelem této organizace mělo být získání podpory pro novou dohodu mezi československým státem a katolickou církví. To znamená dohodu, která by vyhovovala komunistickému režimu a z katolické církve by udělala národní církev, tedy méně závislou na Vatikánu a více závislou na státu.⁴⁶ Organizace nesla záměrně shodný název, jako již předtím existující a v Československu působící Katolická akce, což bylo sdružení katolických kněží a laiků. Komunistický režim tak dal tomuto hnutí stejný název, ale diametrálně odlišný obsah. Cílem takto koncipované Katolické akce bylo vnést mezi věřící myšlenku na odvolání Josefa Berana z funkce arcibiskupa a také přesvědčit katolické věřící, že Vatikán je pouhá zahraniční velmoc s mocenskými ambicemi. Arcibiskup spolu s ostatními biskupy reagoval na tuto skutečnost pastýřským listem z 15. června 1949.⁴⁷ V tomto dokumentu se biskupové velmi důrazně ohrazují proti neustálému porušování náboženské svobody ze strany státu, protestují proti zákazu vydávání katolického tisku, v závěrečné části listu vytyčují podmínky, za kterých by byla možná dohoda církve a státu. List se také vyjadřuje k falešné katolické akci: „*Prohlásili jsme a znovu prohlašujeme, že tato nepravá Katolická akce je hnutí rozkolné a každá účast na něm a spolupráce musí být stíhána církevními tresty.*“⁴⁸ Po prokazatelném nezdaru byla organizace tiše rozpuštěna počátkem roku 1950. Nicméně je možné konstatovat, že založení Katolické akce

---

⁴⁵ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 169.

⁴⁶ Srov. VAŠKO, Václav: *Dům na skále I: Církev zkoušená*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 126-154.

⁴⁷ *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 72 - 74.

⁴⁸ Tamtéž, s. 72.

a následná reakce biskupů na ni ukončila veškerá možná jednání mezi státem a církví a započala otevřený zápas. Komunisté se nejvíce zaměřili právě na arcibiskupa. Vše vyvrcholilo v předvečer svátku Božího Těla 18. června 1949, kdy arcibiskup přečetl před mohutným shromážděním věřících velice emotivní a nekompromisní projev: „*Nikdy, nikdy, nikdy nesvolím k dohodě, která směřuje proti zákonům Božím a církvi svaté. Prohlašuji zde slavnostně před Bohem a před národem, že nikdy neuzavřu dohodu, která by porušovala práva církve a jejich biskupů.*“⁴⁹ Druhý den na Boží Tělo připravili komunisté v Chrámu svatého Víta v Praze provokaci, kterou narušili probíhající bohoslužbu. Po bohoslužbě čekali příslušníci StB na arcibiskupa a izolovali ho v arcibiskupském paláci. „*Tak začala šestnáctiletá izolace Josefa Berana od věřících.*“⁵⁰

1.3 Kardinál

Šestnáctiletá izolace, kterou můžeme nazvat i domácím vězením a odříznutím arcibiskupa Josefa Berana od veřejnosti, začala jeho střežením v sídle arcibiskupů - arcibiskupském paláci. Josef Beran neměl dovoleno vyjadřovat se k událostem ve společnosti, pokud mu byly dovoleny návštěvy, byly důkladně kontrolovány. Dokonce i na procházku po zahradách musel arcibiskup s doprovodem „tajného“. V paláci strávil takto uvězněný Josef Beran takřka dva roky. 7. března 1951 byl arcibiskup vyzván k rezignaci, což pochopitelně odmítl. Na základě tohoto odmítnutí s ním bylo zahájeno trestní řízení, a to kvůli tomu, že doposud nesložil předepsaný slib věrnosti republice a přitom vykonával duchovní činnost. Za tento prohřešek mu byla udělena pokuta padesát tisíc korun československých. V nočních hodinách byl arcibiskup eskortován do tehdejšího tradičního letního sídla biskupů v Roželově u Rožmitálu, kde strávil necelý měsíc. Z Roželova byl převezen do Růžodolu u Liberce a zde byl držen spolu se sestrami dominikánkami takřka dva roky. V roce 1953 se arcibiskup dostal na další místo internace, kterým byla obec Myštěves. Po čtyřech letech byl arcibiskup eskortován do Paběnic u Čáslavi. V říjnu roku 1963 složil arcibiskup slib věrnosti republice a současně s ním podepsal prohlášení, že „*nebude vykonávat jako pražský arcibiskup úřad ordináta pražského.*“⁵¹ Toto prohlášení umožnilo státní moci arcibiskupa penzionovat a převést do Mukařova u Řičan, kde strávil Beran takřka celý jeden rok. V květnu 1964 byl převezen

⁴⁹ *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů.* Praha: Pastorační středisko Praha, 2009, s. 23.

⁵⁰ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance.* Praha: Vyšehrad, 2008, s. 182.

⁵¹ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana.* Brno: CDK, 2009, s. 275.

na poslední místo jeho internace, a to do Radvanova v jižních Čechách. Těmito výše zmíněnými místy internace arcibiskupa Berana se bude podrobně zabývat třetí i čtvrtá kapitola této diplomové práce.

Během pobytu v Radvanově rozhodla komunistická garnitura, že bude pro jejich zájmy nejlepší, když bude arcibiskup obrazně řečeno uschován v Římě. K jejich nápadu přispěla i zpráva, že Svatý otec rozhodl o jmenování arcibiskupa Berana kardinálem. V souvislosti s tímto rozhodnutím, o kterém se Beran dozvěděl 10. ledna 1965 v Radvanově, přišla nová vlna zájmu o arcibiskupův osud ze strany zahraničních novinářů, což ještě více umocnilo rozhodnutí komunistické strany o nutnosti odsunu Berana do Říma. Sám arcibiskup dle jeho životopisců nejprve myslel, že do Říma odjíždí jen pro jmenování kardinálem, až později se dozvěděl, že se jedná v podstatě o nucený exil. To v něm vyvolalo velice rozporuplné pocity, nicméně se nakonec rozhodl nabídku komunistů přijmout a do Říma odcestovat. „*Vědomí, že mu Bůh takovýmto řešením situace ukazuje svou vůli a že on ji naplňuje za cenu největší osobní oběti, bylo pro něho zdrojem nadpřirozené radosti.*“⁵²

Odlet do Říma se za přísného utajení uskutečnil 19. února 1965. Po příletu byl kardinál slavnostně přijat papežem Pavlem VI. Za své sídlo si Beran vybral Nepomucenum - českou bohosloveckou kolej. Po zabydlení se takřka ihned pustil do práce. To znamená, že začal kázat, světit, biřmovat, přednášet i vést různé poutě. Ujal se také svého titulárního kostela, kterým se stala bazilika sv. Kříže v Římě na Flaminijské cestě. Dalším charakteristickým znakem římského pobytu byly kardinálovy časté promluvy ve Vatikánském rozhlase. „*Mluvil klidně, bez patosu. Nevyčítal, nestěžoval si, nežaloval, natož aby šťval - jen klidně hlásal slovo Kristovo, lásku a odpuštění.*“⁵³ Kromě práce začal kardinál podnikat i různé cesty do zahraničí. V roce 1966 se vydal na velkou cestu do Spojených států amerických a Kanady. Léto téhož roku pak trávil v jižním Tyrolsku a ve Švýcarsku. Na podzim se vydal do Anglie a Irska a v roce 1967 se podíval do severní Evropy, konkrétně do Norska. Dále také navštívil významná mariánská poutní místa Lurdy a Fatimu. V roce 1968 se kardinálovi během jeho prázdninové dovolené náhle přitížilo a bylo rozhodnuto, že musí být akutně operován, protože mu byla diagnostikována rakovina tlustého střeva. Operace proběhla ve Stuttgartu, odkud byl po nějakém čase převezen zpátky do Říma. Nicméně jeho zdravotní stav se stále zhoršoval, byly nalezeny další metastáze.

---

⁵² SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 225.

⁵³ Tamtéž, s. 227.

Kardinál Josef Beran zemřel 17. května 1969. Vzhledem k politické situaci nebylo možné pohřbít Josefa Berana v jeho rodné zemi, a tak sám Svatý otec rozhodl o tom, že bude pohřben v kryptách pod Svatopetrským chrámem, tedy mezi papeži. Tímto aktem papež projevil hlubokou úctu osobnosti, kterou kardinál Josef Beran bezpochyby byl.

Římskému exilu se podrobněji věnuje pátá kapitola této diplomové práce.

2. Beranovo pedagogické působení a jeho publikace

2.1 Činnost na Učitelském ústavu u sv. Anny

Samotné pedagogické působení Josefa Berana, dle dostupných pramenů, začalo již během jeho působení v Útulku svatého Josefa pro hluchoněmé v Krči. Jak uvádí Marie Luňáčková,⁵⁴ byl to právě začínající kněz Josef Beran, který byl jako jeden z mála skálopevně přesvědčen, že i takto postižení lidé, tedy hluchoněmí, mohou prožívat svůj vlastní duchovní život. „*S nekonečnou trpělivostí poučoval sestry, jak na chovanky působit, do úmoru četl jejich nesouvislé písemné projevy, písemně jim odpovídal k nemalé jejich radosti, která stále víc a více upevňovala jejich sebedůvěru.*“⁵⁵

Později, ještě jako kaplan v Michli, chodíval vyučovat náboženství do Učitelského ústavu u svaté Anny v Ječné ulici na Novém Městě pražském. V roce 1917, po pensiování Msgre. Pekaře, byl zde Josef Beran jmenován profesorem pedagogiky a později také ředitelem ústavu. Tento post přijal s velkým díkem, protože učitelství považoval za důležité životní poslání. U sv. Anny působil 12 let a vychoval zde mnoho dobrých učitelek v křesťanském duchu a lásce. „*U svaté Anny, stejně jako v celém pozdějším životě, přicházel Josef Beran do kaple v půl páté ráno a tam se modlil všechny modlitby před svatostánkem vkleče, pokud mu nohy sloužily a divil se, jak se mladý, zdravý kněz může modlit breviář doma v lenošce. Setrval pak v kapli dlouhou dobu, dokud ho nevolaly jiné povinnosti.*“⁵⁶ Za slovním spojením „jiné povinnosti“ si můžeme představit především jeho četné každodenní přednášky. Bývalé studentky na jeho přednášky vzpomínají doslova s nostalgií a s nadšením. Profesor Beran totiž tyto přednášky koncipoval ve dvou rovinách a nutno podotknout, že naprosto nadčasově. Jeho cílem bylo vyvarovat se pouhému opakování látky z učebnice. Proto každou svou přednášku pečlivě strukturovaně rozdělil do několika stěžejních bodů, o kterých se poté v následující přednášce živě diskutovalo. Z toho plyne, že Beran ve své pedagogické činnosti kladl důraz na svobodné vyjádření, podporoval náboženské diskuse a další novinkou bylo také zavedení tzv. anonymních hodin. „*Byl vynikající psycholog, dobře věděl, že každé mládí prožívá období pochyb, nejistot a zmatků. Vyřešil to tak, že před hodinou jsme mohly pod třídní knihu vložit své anonymní dotazy, které pak s námi některý den po vyučování probral a ukázal správnou*

---

⁵⁴ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 61.

⁵⁵ Tamtéž, s. 61.

⁵⁶ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 34.

cestu.“⁵⁷ Je tedy nepochybné, že v této době se jednalo o naprosto originální pedagogický přístup, jímž si Josef Beran získal velký obdiv svých studentek a především jednu z nejdůležitějších věcí, kterou byla jejich důvěra.

Mimo školní rok, většinou o letních prázdninách, navštěvoval velmi aktivní Josef Beran různé řeholní i exerciční domy a semináře, ve kterých se snažil co nejvíce povzbuzovat a zejména prohlubovat duchovní život. Jeho celkem pravidelně konaná duchovní cvičení se velmi rychle stala vyhlášenými. Proto Josef Beran rázem vedl nejen duchovní cvičení pro katolické učitelky, ale i pro Chudé sestry Naší Paní v Krči, pražské seminaristy, členy Mariánských družin v Praze - Dejvicích či v klášteře v Rajhradě. Bohumil Svoboda⁵⁸ uvádí, že Josef Beran jako exercitátor užíval nejraději ignaciánskou metodu. Jeho katechetické a pedagogické působení bylo odměněno v roce 1927 čestným titulem monsignor a funkcí arcibiskupského konsistorního rady.

Od roku 1924 se Josef Beran zapojil do spolupráce na přípravách oslav milénia svatého Václava na rok 1929, o kterém se tato diplomová práce zmiňuje již v předešlé kapitole. Dále se také věnoval katechezi laiků. K této otázce se velmi důrazně vyjádřil v Časopise katolického duchovenstva.⁵⁹ V článku nejprve Beran dokazuje, že otázka laických katechetů není v dějinách katecheze žádnou novinkou. „*A byly to jen okolnosti, které i době naší vyvolaly nutnost katechetského kursu pro laiky.*“⁶⁰ Dále Beranův příspěvek dopodrobna popisuje průběh katechetického kurzu, který byl zakončen zkouškou a ve kterém samotný Beran přednášel pedagogiku a katechetiku s naukou o školských zákonech. Nakonec Beran rozebírá pozitiva i negativa katechetické práce laiků. Mimo jiné uvádí: „*Katecheta-laik nikdy nemůže nahradit katechetu-kněze. Nedostatek kněží však vynutil si tuto náhražku a mnohý venkovský farář je i za takovou výpomoc vděčen. Zavedení katechetů-laiků je jistě událostí velikého významu kulturně-historického. Řádky tyto jsou psány, aby začátky této akce, která tvoří vlastně součást „Akce katolické“, nezapadly v zapomenutí.*“⁶¹ V roce 1925 nastoupil Josef Beran na uvolněné místo ředitele škol Kongregace školských sester De Notre Dame. „*V této funkci spravoval obecnou a měšťanskou řádovou školu a ženský učitelský ústav.*“⁶²

---

⁵⁷ HOFMEISTEROVÁ, Božena, *Vzpomínka na kardinála Berana* in: Lidové noviny, roč. 47, 1991, č. 4, s. 5.

⁵⁸ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 37.

⁵⁹ Časopis katolického duchovenstva, ročník 68 / 1927.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 49.

Závěrem je dle mého názoru nutné podotknout, že pedagogická činnost nebyla pro Josefa Berana tím hlavním a stěžejním. Stále se totiž plně věnoval pastorační činnosti. Pastoračně působil kupříkladu v již zmíněném krčském útulku pro hluchoněmé, navíc ještě začal navštěvovat pražskou periferii, konkrétně Kobylisy, kde se zaměřil zvláště na sociálně slabé lidi. Z výše uvedeného textu je patrné, že objem práce, který Josef Beran stihl vykonat, byl obrovský a velmi obdivuhodný.

2.2 Působení na Katolické teologické fakultě v arcibiskupském semináři

V březnu roku 1929 byl ThDr. Josef Beran jmenován asistentem na katedře pastorální teologie. „*Bylo to v době, kdy fakulta prožívala jedno ze svých nejvýznamnějších období. Přednášely na ní tehdy významné osobnosti českého církevního života.*“⁶³ Již v roce 1928 sem byl Beran povolán rektorem Říhákem jako suplent. Místo mu bylo nabízeno již dříve, ale neuspěl v konkurzu. Přemýšlel pak o místě sídelního kanovníka, které se tehdy u svatovítské kapituly uvolnilo, ale rektor Říhánek mu jeho záměr rozmluvil a Beran na tuto příhodu ještě ve stáří rád vzpomínal.

Tak tedy Josef Beran ukončil své působení ve vedení Ústavu svaté Anny, kde si vytvořil nejlepší předpoklady pro přednášení katechetiky a pedagogiky na teologické fakultě. Jak říkají zdroje z Beranových životopisů, někteří vlivní lidé se pokoušeli udělat vše pro to, aby Beran na ústavu zůstal.⁶⁴ Marie Luňáčková⁶⁵ uvádí, že jediné, na čem nový profesor teologické fakulty trval, bylo zachování jeho docházení do Krčského útulku a duchovní péče o hluchoněmé. „*Tyto chudáky nikdy neopustím. Vděčím jejich modlitbě za své úspěchy, tolik si jí vážím a potřebuju ji!*“⁶⁶

V počátcích svého působení na fakultě Josef Beran suploval pastorální teologii za pensionovaného profesora Gabriela Pecháčka. V rámci svého předmětu přednášel homiletiku a liturgiku. V homiletice vysvětloval návod pro kazatelskou praxi, s níž pak úzce souvisela rétorika a stylistika. S posluchači probíral zásady duchovní správy a uváděl je do zpovědní praxe. V témže roce, tedy 1929, požádal Josef Beran o habilitaci se svojí habilitační prací *Psychologie a zpovědnice*. V této práci nashromáždil veškeré svoje poznatky z psychologie. Beran byl totiž skálopevně přesvědčen, že psychologie a její dobrá znalost pomáhá zpovědníkovi lépe pomoci zpovídánému. Pro nedostatek poznatků však tato práce nebyla uznána a podle názoru oponentů v ní Beran příliš zdůrazňoval

---

⁶³ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 38.

⁶⁴ Srov. tamtéž s. 38-39.

⁶⁵ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970.

⁶⁶ Tamtéž, s. 86.

psychoanalýzu. Proto se Josef Beran vydal na studijní cestu do Německa, kde postupně vyhledal dostatek materiálu pro novou verzi habilitační práce. Stanislava Vodičková⁶⁷ poznamenává jednu důležitou skutečnost. Bylo to právě v Německu, kde se Beran poprvé setkal s projevy zrudné nacistické ideologie, které ho prý velmi šokovaly a utvrdily v přesvědčení, že tento režim je nelidský. Situace po první světové válce v Evropě eskalovala především v Německu, které bylo zhrzeno nekompromisní porážkou a zasaženo vysokými finančními reparacemi. Oproti tomu Československo bylo po první světové válce označeno za vítězný stát a jako nově vzniklý stát pracovalo na rozvoji demokracie. Josef Beran právě v Německu pochopil možné nebezpečí ze strany Německa. „*Uvědomil si, že uskutečnění velkoněmeckých požadavků by znamenalo nejen konec demokratického vývoje Československa, ale také nebezpečí iredenty a postupný zánik státu.*“⁶⁸ Když se Beran vrátil z Německa do Prahy, měl už dostatek materiálu k jeho druhé habilitační práci, kterou spolu s původní prací odevzdal habilitační komisi. Práci pojmenoval Mešní liturgie a pokoušel se v ní zmapovat vývoj liturgického práva v 15. a 16. století. Habilitační komise obě práce přijala a Josef Beran 20. dubna 1932 obhájil svou docenturu. Beran se díky své habilitaci stal mimořádným profesorem v oboru pastorální teologie.

Marie Luňáčková⁶⁹ charakterizovala Beranovo pedagogické působení následovně: „*Po návratu z Německa věnoval se s beranovským nadšením a nevyčerpatelným idealismem působení mezi bohoslovci. Jako asistent stýkal se s nimi zprvu jen v učebnách, ale už i tam při přednáškách z pastorálky dával ze sebe všechno, co mu Bůh v štědrých hřivnách propůjčil. Jeho přednášky byly pastorací samy o sobě, jelikož jako zkušený pedagog a psycholog přednášel názorně, oživoval své výklady praktickými příklady a nezapomněl nikdy zdůrazňovat, že těžiště pastýřského úsilí kněze musí být v jeho nitru.*“⁷⁰ Z této poměrně rozsáhlé citace, je podle mého názoru možné vyvodit hned několik velmi zajímavých skutečností. Za prvé je nepochybné, že přednášky Josefa Berana byly hojně navštěvovány, a to především díky jejich propojenosti s osobními zkušenostmi a díky příkladnému životu samotného přednášejícího. Další důležitou skutečností je Beranovo neustálé zdůrazňování důkladného osobního duchovního života kněze, který by měl být vždy na prvním místě v kněžském působení. Beran tedy vedl bohoslovce k tomu, aby se nejprve zaměřili na svoje vlastní nitro předtím, než začnou obrazně řečeno pečovat

---

⁶⁷ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009.

⁶⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 57.

⁶⁹ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970.

⁷⁰ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 86.

o nitro svých oveček. Posvěcovat sebe, sebevýchovou a kázní upevňovat svůj charakter, horlivou modlitbou a vřelou láskou k eucharistii prohlubovat svůj duchovní život, to byl Beranův duchovní program. Domnívám se, že tento poměrně jednoduchý požadavek na kněžské působení je poplatný dodnes. Další skutečností, kterou v citaci z knihy Marie Luňáčkové můžeme nalézt, je nepochybně ta, že Josef Beran začal svou popularitou upozorňovat na svou osobu své nadřízené. Brzy se jeho přednášky staly proslulými nejen v samotných Dejvicích, ale i po celé Praze. Představení semináře se této pozitivní skutečnosti rozhodli využít a pověřili Berana péčí o zpovědnici v seminárním kostele svatého Vojtěcha. „*Chodili tam muži, ženy, starci, děti, kněží, řeholnice, duše vedoucí soustavný duchovní život i kající, kteří vytrvale, dlouhá léta vzdorovali hlasu milosti. Tam skutečně Josef dokazoval, že je všem vším.*“⁷¹

Kromě zpovědní služby v seminárním kostele svatého Vojtěcha docházel vždy první pátek v měsíci do kostela svatého Matěje a nejen tam - Josef Beran vypomáhal se zpovědí, kde bylo potřeba. V této době, tedy od roku 1932, začal Beran vykonávat další funkci, a to funkci rektora pražského arcibiskupského semináře. Tuto funkci vykonával, s vynucenou přestávkou strávenou v koncentračním táboře, až do svého jmenování arcibiskupem. „*Většina bohoslovců přijala jeho jmenování s nadšením. Viděli v něm otce, přísného sice a nesmlouvavého, ale přitom dobrotivého, který měl pochopení pro jejich problémy, který dovedl odpustit dříve, než vyslovil trest.*“⁷² Z jiných zdrojů však můžeme vnímat, že část bohoslovců přijala jmenování Josefa Berana rektorem semináře s rozpaky, protože měl pověst přísného a nesmlouvavého profesora. Chtěl být spravedlivý ke všem, ne vždy se mu to ale podařilo. Z vizitační zprávy, která proběhla v semináři v roce 1937, je patrné, že chod semináře nebyl bezproblémový. Bohoslovci, ale nejen oni, si na rektora stěžovali. Především se jim nelíbil velký počet pobožností, málo volného času a také večerní modlitba růžence. Josef Beran musel obhajovat zavedení adorací a pobožností kněžských sobot. Vizitátor kritizoval málo volného času na sportovní vyžití bohoslovců a též si přál větší péči o chorál a zpěv.⁷³ Stojí za povšimnutí, že Josef Beran zapsal do zprávy i to, co mu řekl vizitátor osobně, a následně písemně zpytuje své svědomí a nenachází nic, čím by svou měkkostí poškodil nebo mohl poškodit seminář.⁷⁴

Práci rektora semináře se Josef Beran věnoval s obrovským nasazením. „*V této funkci uplatňoval své pedagogické zkušenosti i psychologické znalosti a podle výpovědi*

---

⁷¹ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 88.

⁷² Tamtéž, s. 93.

⁷³ Národní archiv, APA – ordinárium, rešerše PhDr. Denka Čumlivského, 218/37, s. 2.

⁷⁴ Tamtéž

*části bývalých seminaristů byl přes svou přísnost oblíbeným a váženým šéfem“.*⁷⁵ V semináři byla vybudována knihovna za účelem šíření katolického tisku, především týdeníků Rozsévač a Neděle. Do těchto zmíněných tiskovin Josef Beran pravidelně přispíval svými články. Provoz tisku byl hrazen výhradně z dobrovolných příspěvků, kterých bylo dle dostupných informací stále více, takže se náklady tisku mohly postupně navyšovat. Kromě všech povinností, které by například průměrný člověk dnešní zrychlené doby jen stěží stíhal, začal Josef Beran po I. celostátním katolickém sjezdu (1935) postupně uvádět do praxe všechny složky tzv. Katolické akce, která zaváděla účast laiků na apoštolátu církve a vznikla na popud papeže Pia XI. a jeho encykliky Ubiarcano Dei. Kladla si za cíl šíření katolicismu mezi všemi vrstvami obyvatelstva a zároveň systematickou přípravu laiků pro účast na hierarchickém apoštolátu.

Josef Beran při seminárním kostele zavedl také fungování hnutí ministrantů Legio Angelica. Zakladatelem tohoto společenství byl kněz a řeholník Řádu sv. Benedikta Method Klement. Legio Angelica založil u příležitosti již zmiňovaného milénia smrti sv. Václava v roce 1929 a cílem či smyslem tohoto společenství bylo jednak liturgicky formovat ministranty, ale především je vést k poctivému životu, sociální solidaritě a k aktivnímu využití volného času.⁷⁶ V případě seminárního kostela se vedení ministrantů ujali bohoslovci z vyšších ročníků, ale duší tohoto společenství byl Josef Beran. Chodil mezi ně v době nácviků, oceňoval jejich horlivost, přinášel brožurky k hlubšímu studiu těch nejnadanějších, častým vyprávěním veselých příhod ze života ministrantů zpestřil a oživil nácviky a hlavně bděl nad tím, aby jejich vedením byli pověřeni ti nejpovolnější. „Mnozí členové tohoto hnutí si později zvolili kněžské nebo řeholní povolání a sehráli výraznou úlohu v době útlaku církve nacistickou a komunistickou diktaturou.“⁷⁷ Podobnou aktivitou bylo založení Mariánské družiny mužů a později i Mariánské družiny paní a dívek. Obě společenství se řídila heslem „Skrze Marii ke Kristu“ a Josef Beran byl zde stejně jako u legionistů duchovním vůdcem. Dalším významným dílem Josefa Berana bylo založení Katolické charity v Dejvicích, díky níž a díky množství dobrovolníků a dobrovolnic mohl pomoci lidem jak materiálně, rozdáváním jídla a oblečení, tak i finanční podporou. Projevil se zde další charakteristický rys, a to byla skromnost a nenáročnost k materiálním hodnotám, stačilo mu málo a i o to se rád rozdělil.

---

⁷⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 67.

⁷⁶ Srov. REINSBERG, Jiří, SVOBODA, Bohumil: *Legio Angelica a P. Method Klement OSB*. Trinitas, Svitavy 2000.

⁷⁷ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 64.

Naneštěstí se ovšem v roce 1933 dostal k moci v již zmíněném sousedním Německu Adolf Hitler a situace v Československu se pomalu, ale jistě začala komplikovat. Napětí se dalo zaznamenat i v arcibiskupském semináři. Vedle českých bohoslovců studovali v semináři také bohoslovci z pohraničních oblastí - Sudet, kde žila většina německy mluvícího obyvatelstva. Čeští seminaristé začali německé kolegy podezírat z toho, že sympatizují s nacistickou ideologií. A tak se v semináři rozmnožovaly národnostní rozpory, kterých si všiml i dobový tisk. Vyhrocená situace skončila až zabráním českého pohraničí Němci v roce 1938, protože se obyvatelé Sudet stali německými občany a bylo jim později doporučeno zapsat se na některé z říšskoněmeckých fakult.⁷⁸

V této neutěšené době třicátých let minulého století dokázal Josef Beran, jak je patrné z výše uvedeného textu, nespočet dobrých věcí. Kromě svojí plné pastorační a pedagogické vytíženosti stihl ještě sepsat několik publikací. Některým z těchto publikací se věnuje následující podkapitola.

2.3 Rozbor vybraných publikací Josefa Berana

2.3.1 Psychologie zpovědnice

Beranova publikace je rozčleněna do 2 částí:

1. Zpovědník a základní problémy psychologie vůbec.
2. Hlavní směry moderní psychologie a jejich použití ve zpovědnici.

V předmluvě Beran reaguje na článek v Lidových listech, který vyzývá, aby si zpovědníci více všímali otázky psychoanalýzy a využívali ji při vedení duší. Poukazuje i na problematiku špatného pochopení dobře vnímaného doporučení. Na jedné straně připomíná fakt, že se nesmí zapomínat na trvale platné zásady katolické morálky, na straně druhé upozorňuje na přílišnou ustrnulost a nerozumně přehnaný konzervatismus.⁷⁹

Zmiňuje též skutečnost, že v záplavě omylů a klamů v moderní psychologii je možné nalézt dobré jádro, které se jeví jako ohlas pravdy věčné a dobra věčného.⁸⁰ Zpovědník se nemá uzavírat názorům moderní psychologie. Naopak, Beran vybízí ke studiu psychologie a uvádění získaných poznatků do praxe a dle jeho mínění to má vedle praktické ceny i velký význam apologetický. Neboť to dokazuje, že církev nepropadá se svým učením a speciálně se svou morálkou zastaralosti.

---

⁷⁸ Srov. SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 63-65.

⁷⁹ Srov. Th.Dr. BERAN, Josef: *Psychologie zpovědnice*. Cyrilo Metodějské knihkupectví, Gustav Franci. Praha, 1929, s. 13.

⁸⁰ Tamtéž, s. 30.

V úvodu se Beran opírá o autoritu lékařů, kteří zcela objektivně a nestranně zpověď chválí a doporučují ji jako cenný prostředek k tomu, aby byla znovu zjednána duševní rovnováha.⁸¹ Nezapomíná však podotknout, že se předpokládá zpovědníkův přirozený takt a plné porozumění. „*Je k tomu potřeba dobrotы, lásky, shovívavosti a důkladných teoretických vědomostí a praktických zkušeností. Zpovědník má být více lékařem a vychovatelem než soudcem.*“⁸² Nemá zůstat nevšímavým k rozvoji psychologie a zavírat oči před novými směry, kterými se snaží moderní psychologie proniknout do tajů duševního života. Musí studovat a využít poznatky při zpovídání a vedení duší.

V první kapitole se Beran zabývá osobností zpovědníka a vyjmenovává jeho povinnosti podle mravovědy. Dochází k závěru, že užitek zpovědi bude vždy z velké části závislý na posouzení stavu penitenta. Nezapomíná však zdůraznit, že psychologie je a zůstane vždy pomocnou vědou pro morální teologii. Dále popisuje jednotlivé letory a jejich projevy při zpovědi či duchovním vedení. Dává též praktické návody, jak k různým povahám přistupovat a jak je vést. Připomíná vliv sociálního prostředí, které ovlivňuje smýšlení a jednání lidí. Věnuje se též otázce osobnosti a jejího působení na okolí. Jako řešení uvádí vedení duší k docílení harmonie všech schopností a dispozic vrozených i získaných k docílení harmonie, která by byla tušením, ozvěnou, ohlasem absolutní harmonie v Bohu.⁸³

Beran upozorňuje, že zpovědník musí znát dobře poměr duše k tělu jak po stránce psychologické, tak po stránce teologické. Zabývá se zejména duševní hygienou a chorobnými případy.

Závěrem první části dává za vzor samotného Ježíše Krista, který si vždy počínal jako zkušený psycholog a výborný učitel duší. Uvádí též, že Ježíš Kristus je Moudrost věčná a čerpal své znalosti z věčné podstaty absolutní pravdy. Zpovědníkům však nezbyvá, než vážným a podrobným studiem si potřebné znalosti osvojit a denními zkušenostmi je korigovat. Proto se má přihlídnout k tomu, co moderní psychologie poskytuje.⁸⁴

Druhá část je věnovaná hlavním směrům v moderní psychologii a jejich použití ve zpovědnici. V této části publikace Beran poukazuje na vývoj psychologie nejen u nás, ale i ve světě - především v Německu. Dochází k závěru, že psychologie se čím dál více věnuje větší specializaci a zároveň zkoumání patologických a nenormálních duševních jevů nalézají důkazy pro zjišťování a přesné definování normálních stavů. Zamýšlí se nad

---

⁸¹ Tamtéž, s. 15.

⁸² Tamtéž, s. 16.

⁸³ Tamtéž, s. 30.

⁸⁴ Tamtéž, s. 42.

větší individualizací ve vedení duší při zpovědi. Jako nezbytnost této individualizace vidí v nutnosti zpovědníkovy znalosti nejen psychologie, ale i pedagogiky. Velký důraz klade na individualizaci při zpovídání dětí a přímo uvádí, „*zpovídání dětí se často nerozumí.*“⁸⁵ Vybízí ke snížení se k duševní úrovni dětí a nepřehlédnutí jejich zvláštností. Tuto skutečnost vidí jako klíč, který otvírá duši dítěte. V závěru této kapitoly Beran píše, že zpovědník by měl přihlížet k různosti temperamentu, věku, pohlaví, různosti výchovy a společenského prostředí, neboť všechny tyto faktory mají velký vliv na utváření osobnosti jako takové. Význam individuálního přístupu zpovědníka k penitentovi spatřuje především v tom, že přihlížením k individualitě se spíše vyvolají dispozice, které vyžaduje Bůh – Duch svatý k posvěcování a k zdokonalování duše. Z toho je patrné, že nadpřirozené neničí přirozenost, naopak počítá s ní, zušlechťuje je a zdokonaluje.⁸⁶

Další kapitolou je sledování rozdílů mezi psychoanalýzou a psychoterapií. Beran zde definuje podvědomí a jeho vliv na jednání člověka. Odsuzuje Freudovu psychologii jako jednostrannou a neúplnou s důsledky, které jsou zarážející zvláště v psychologii dítěte. Za velmi pochybné považuje tvrzení, že v důsledcích freudismu je nutné postavit celou výchovu na bázi pohlavního pudu a následkem toho dokazovat, že jedině včasné a co nejúčinnější poučování uchrání mládež od pohlavních výstředností.⁸⁷ Při srovnávání rozdílů mezi psychoanalýzou a psychoterapií podtrhuje fakt, že psychoterapie předpokládá svobodu vůle a počítá s její výchovou. Naproti tomu psychoanalýza si přímo vůle a její výchovy nevšímá. Avšak pro dobré vedení duší je zapotřebí znalostí obou metod.

Závěrem Josef Beran uvádí konkrétní příklad ze své praxe a vyjmenovává důvody, na základě kterých byla publikace napsaná. Především má povzbudit zpovědníky k přemýšlení, jak využít znalosti psychologie ve zpovědnici. Vybízí ke zdokonalování a zušlechťování toho, co je v přirozenosti dobrého pomocí prostředků nadpřirozených. Neopomínají přiznat ani fakt, že tímto postojem se můžou stát přístupnější všechny nadpřirozené zdroje milosti. Může tak dojít i ke sblížení lidí s církví, když se v praxi ukáže ochota k pochopení i přirozené stránky lidské povahy. Lidé pak mají větší šanci více se přiblížit k Bohu a ke Kristu, protože Bůh je stejně původcem přirozena jako nadpřirozena. V moci zpovědníka je udělat svatou zpověď příjemnější a tím si i sobě usnadnit obtížný úřad zpovědníka.

---

⁸⁵Tamtéž, s. 48.

⁸⁶Tamtéž, s. 49.

⁸⁷Tamtéž, s. 63.

2.3.2 O kněžském celibátě

Jako další k rozboru jsem vybrala dílo O kněžském celibátě.

Josef Beran jako rektor semináře přikládal velkou důležitost formaci nejen bohoslovců, ale i kněží. Za tímto účelem napsal publikaci O kněžském celibátě, která měla posloužit ke správnému pochopení celibátu. Značný důraz dává na celoživotní posilování vůle, protože v otázce celibátu pouze rozumové přijetí a nadšení není dostačující. Snaží se odhalovat krásu života kněze, který soustavně prohlubuje svůj duchovní život, nezištně a obětavě plní své povinnosti a plně spoléhá na pomoc Boží.

Hned v úvodu připomíná Beran nutnou zralost kandidátů kněžství, aby chápali a byli si plně vědomi, jakou povinnost na sebe berou.⁸⁸ Rozvíjí myšlenku lidské důstojnosti, a to z pohledu člověka obdařeného rozumem. Podstatu celibátu vidí v rozumné zdrženlivosti, ukázněnosti a zaslíbení úplné a trvalé čistoty těla i duše, a to z vyšších důvodů.⁸⁹ To, čeho se dotyčný zříká, má být v duši vyplněno něčím jiným. Má-li být kněz plně knězem, pak je třeba, aby žil nerozděleně, zcela pro Krista a církev.⁹⁰

Josef Beran v publikaci též popisuje význam sexuálního života u člověka i s jeho velkými vlivy na utváření osobnosti. Vysvětluje rozdíly mezi láskou smyslnou, smyslovou a duchovní. Nezapomíná ani na vliv temperamentu, který má velký vztah k sexualitě a připomíná, že sexuální hraje důležitou roli při utváření povahy a upevnění charakteru. Charakter je velmi závislý na síle vůle, proto důslednou výchovou k pohlavní zdrženlivosti roste i charakter muže.⁹¹

Jednu kapitolu Beran věnuje celibátnímu zákonu západní církve. Popisuje praxi prvotní církve a také důvody k zavedení praxe celibátu. Zabývá se též častými námitkami typu: zachovávání celibátu je proti přirozenosti, zdraví škodlivé, člověk je duševně ochuzený, jedná se o protisociální jednání atd. Jako protiargument uvádí, že celibát je fyzicky možný, protože nepříjemnosti a obtíže, jež věrné zachovávání celibátu s sebou přináší, nejsou tak těžké, aby nemohly být za normálních poměrů zdolány. Připomíná také nadpřirozené prostředky jako posilu a uvádí, že modlitba breviáře i osobní modlitba, denní rozjímání, duchovní četba a modlitba růžence, přijímání svátostí a vřelé sloužení eucharistie, to vše dává knězi mnoho síly k zachovávání celibátu.⁹²

V poslední kapitole popisuje projevy všestranné obětavosti kněze. „*Kněz je lékař, který musí býti pohotově léčiti každou duchovní nemoc a uzdravovati každou ránu. Kněz*

---

⁸⁸Srov. BERAN, Josef: *O kněžském celibátě*. Praha: Vydavatelství Kropáč Kuchaský, 1941, s. 7

⁸⁹Tamtéž, s. 12.

⁹⁰Tamtéž, s. 13.

⁹¹Tamtéž, s. 22 – 23.

⁹²Tamtéž, s. 47.

je soudce, jenž vždy a všude musí býti pohotově zasednouti na stolicí spravedlnosti a milosrdenství. Kněz je otec, který musí vždy býti pohotově obejmouti do náručí slabého, zbědovaného, provinilého syna. Kněz je pastýř, který musí vždy býti pohotově hledati ovečku. Kněz je přítel, který musí vždy býti pohotově do svého srdce ukrýti nejdůvěrnější svěřená tajemství, utajované strasti a dlouho potlačované slzy. Kněz je vším a musí býti vždy pohotově zachrániti všechny. Jenom panická čistota, která ho činí podobným andělu, dá mu tuto všestrannou obětavost a ochotu býti všem k službám, pro všechny míti dech života nadpřirozeného a všem přinášeti Ježíše, jenž jest, „vita cordium“.⁹³

Dále Josef Beran argumentuje, že není možné zaměňovat celibát se staromládenectvím, protože smysl církevního celibátu znamená být dokonale čistým jako podmínka být dokonale božím. Neostýchá se ani popisu tzv. celibátní zakrnělosti, která se může objevovat i u kněží pohlavně bezúhonných, a to jako důsledek negativního řešení celibátní otázky. V každodenním životě se tato zakrnělost projevuje jako sklon k labužnictví, ješitnosti, panovačnosti, lenosti, lakotě a hrabivosti.

V závěru mistrně vykresluje celibát plně chápaný a zachovávaný, který vtiskuje zvláštní ráz celé osobnosti kněze věrného. *„Život zasvěcený Bohu vlévá do srdce pravého kněze zdroje rozumného soucitu, nekonečné něhy, sladkosti nezměkčilé, trpělivosti neumdlévající. Z úst kněze nemá vycházeti leč slovo svaté, počestné a prospěšné“.*⁹⁴

---

⁹³Tamtéž, s. 62.

⁹⁴ Tamtéž, s. 66.

3. Poválečný vývoj v Československu a působení arcibiskupa Berana

3.1 Roky 1945 - 1946

3.1.1 Beranův návrat z koncentračního tábora Dachau

Katolická církev měla po válce vysoký společenský kredit. Mnozí duchovní zažili věznění, tvrdé výslechy na gestapu a perzekuci. V koncentračních táborech a na popravištích zemřelo mnoho českých kněží a řeholníků. Diecéze byly po válce zdecimované. Po skončení války došlo sice k úplnému obnovení Československa v předválečných hranicích, charakter státu se však poměrně změnil. Obyvatelstvo pocíťovalo zklamání z chování mocností v období Mnichova a také panovala celospolečenská obava, že se tato situace bude opakovat. O poválečném osudu Československa bylo rozhodnuto ještě dříve, než zazněly poslední výstřely druhé světové války, konkrétně na konferenci v Jaltě. Západní mocnosti přistoupily na Stalinovy požadavky a přenechaly Československo i okolní státy Sovětskému svazu. Na druhou stranu i díky této situaci a také vzhledem k nekompromisnímu postoji k nacistické okupaci, zaznamenala katolická církev rostoucí popularitu ve společnosti. Na konci roku 1945 vydali čeští biskupové pastýřský list, ve kterém jasně odsoudili brutální akty pomsty související s odsunem německého obyvatelstva. Z odsunu Němců výtěžili nejvíce představitelé komunistické strany, a to byl také jeden z faktorů, díky němuž ovládli komunisté první poválečné volby.

Josef Beran se ihned po návratu do Československa vydal za svou rodinou, nicméně už 25. května 1945 se hlásil v Praze. Vrátil se nejprve do seminárního kostela v Dejvicích. *„Přivítání bylo nádherné - ve špalíru stály družičky se stovkou vojáků Svobodovy armády a u vchodu do kostela zpíval sbor píseň „Čechy krásné, Čechy mé“.* Beran v homilii nelíčil své zásluhy ani nemluvil o prožitcích v koncentračním táboře, ale poděkoval všem, kteří na něj vzpomínali a podporovali jej svými modlitbami.“⁹⁵ V následujících dnech se Beran přesunul do sídla semináře v Dolních Břežanech a opětovně se zapojil do práce, především pro obnovu semináře. V roce 1946 stál u vzniku Arcidiecézního pastoračního ústředí a v roce 1947 se Josef Beran stal arcibiskupem pražským, jak již detailně popisují předcházející kapitoly.

---

⁹⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 125.

3.1.2 Počátky Arcidiecézního pastoračního ústředí rok 1946

Josef Beran se velmi dlouho zabýval myšlenkou organizace pastoračního ústředí tak, jak to bylo v zahraničních diecézích. S okruhem svých spolupracovníků chtěl vyhovět potřebám doby a touze kněží po účinné pastorači v duchu Katolické akce. Válka ale přerušila a zdržela všechny tyto snahy. V koncentračním táboře v Dachau, kde tuto záležitost s kněžími hodně prodiskutoval a kde také učinil slib Pánu Ježíši věnovat všechn svůj čas, vrátil-li se šťastně domů, jeho úmysl uzrál v pevný pracovní program, přednesený na první společné arcidiecézní poradě kněží u sv. Ignáce v Praze 29. srpna 1945. Zde bylo rozhodnuto o zřízení ordinariátu arcidiecézního ústředí pastorační péče pod názvem „Arcidiecézní pastorační ústředí“ (APÚ), které pak mělo 8. října 1945 ustavující schůzi v konzistorní aule za přítomnosti ordináře a zároveň kapitulního vikáře P. Bohuslava Opatrného, jenž před schůzí vykonal v kapli arcibiskupského paláce slavnostní zasvěcení činnosti APÚ a povzbudil všechny k horlivé práci na vinici Páně kolem svatovojtěšského stolce. Jako zástupce Ordinaria stál v čele výboru APÚ úřadující místopředseda Arcidiecézní katolické akce (AKA) Msgr. Dr. Josef Beran, který v úvodníku prvních Zpráv APÚ napsal: *„Požehnání otcovo staví domy synů“, ... praví Písmo svaté. Chceme proto doufat, že i tyto Zprávy, vcházející v život s požehnáním Sv. otce, splní očekávaný úkol: Být vzpruhou spolubratřím! Přinesou občas náměty, směrnice, přehled činnosti. Pročítejte pozorně a uvádějte ve skutek! Čas letí! Carpediem! Horlivost nepřátel Kristových je mimořádná! A jejich zápal a nadšení? – Jak jsou průbojní! Nesmíme se dát jimi zahanbit! Oni bojují pro hodnoty pochybné ceny, my za pravdu a dobro.*⁹⁶

Na ustavující schůzi byl přesně stanoven účel APÚ, jeho poměr k AKA, složení a jeho pracovní postup:

Účel: Vytvořit z řad světského duchovenstva pracovní sbor, který by sledoval všechny složky náboženského života a výsledky tohoto studia použil ke zdokonalení pastorage.

Poměr k AKA: Účelem KA je prostoupit všechny vrstvy, katolicismem a systematickou přípravou docílit co nejúčinnější účasti laiků na hierarchickém apoštolátě.

APÚ: Má připravit tento krok a pomoci hierarchickému apoštolátu, aby se mohl co nejplodněji rozvinout.

---

⁹⁶ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10 – L.P. 1946, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

Rozdělení APÚ: Na sekce, odbory a referáty, vedle toho celou agendu připravuje a zpracovává výbor.

Sekce jsou:

I. Vzdělavatelská

1. Odbor osobnost duchovního pastýře; referáty:

- a) Kněžský život*
- b) Dorost kněžský*
- c) Laičtí pomocníci*
- d) Jejich školení praktické*
- e) Jejich teologické vzdělání*

2. Odbor kulturní; referáty:

- a) Školský*
- b) Vědecký*
- c) Literární*
- d) Umělecký*

3. Odbor organizační; referáty:

- a) Organizace katolického hnutí*
- b) Úprava obvodů farních a vikariátních*
- c) Kostely, pastorační místnosti*
- d) Náboženská statistika*

II. Pastorační

1. Odbor- všeobecné zásady pastorační

2. Odbor – speciální pastorage; referáty

- a) Obnova rodin*
- b) Exercicie*
- c) Misijní*
- d) Liturgická obnova*
- e) Farní tisk*

III. Stavovská

1. Odbor – všeobecně stavovský; referáty

- a) Muži*
- b) Ženy*
- c) Jinoši*
- d) Dívky*

2. Odbor – partikulárně; referáty

- a) Děti
- b) Ministranti
- c) Studenti - junáctvo
- d) Vysokoškoláci

V čele APÚ byl ředitel, v čele jednotlivých referátů hlavní referenti. Tito si mohli přibrat koreferenta a seskupit kolem sebe sbor spolupracovníků z kléru světského, řeholníků i laiků. V čele výboru stál jako zástupce Ordinaria úřadující místopředseda AKA. Dalšími členy byl ředitel, zástupce pražských vikářů, zástupce venkovských vikářů, zástupce profesorů náboženství a katechetů, referenti pro organizaci, finance, církevněprávní poradce, sekretář AKA, sekretář APÚ a redaktor.

Pracovní postup byl stanoven takto:

Došlé náměty měly být přiděleny referentům, kteří měli mimoto sledovat vše, co spadá do jejich oboru, jak sami, tak s pomocí spolupracovníků. Řádné schůze se konaly jednou za tři měsíce, a to pravidelně vždy první pondělí v měsíci. Výbor měl schůze dvakrát měsíčně. Na schůzi druhé pondělí v měsíci zpracoval látku probranou na předchozí schůzi sekce, na schůzi čtvrtého pondělí připravil látku pro schůzi sekce příští.

Jednání mělo být věcné a referáty vždy dobře připravené. Účast na schůzích byla závazná. Nebylo však nutné při každé schůzi probírat věci všech referátů sekce. Schůze neměla být delší než tři hodiny.

Byla doporučována důvěryplná úcta k Duchu svatému a vroucí modlitbou vlastní i mnohých obětavých duší se vyprošovalo Boží požehnání na všechny snahy a práce.

Každý z referentů obdržel písemné jmenování od Ordinaria tohoto znění: „*Jmenování je projevem důvěry a jsem přesvědčen, že nezklamete. Přeji Vám plnost Božího požehnání, abyste co nejlépe splnil úkol Vám svěřený*“.⁹⁷

Práva referentů:

1. Žádat důsledné dodržování toho, co je usneseno v poradách referátu.
2. Doplnit si za spolupracovníka koreferenta podle vlastní volby. Stačí jen oznámit jeho doplnění řediteli APÚ.
3. Žádat o spolupráci i hlavní referenty jiných referátů z příslušné i jiných sekcí, když to bude potřeba. Proto se můžete zúčastnit i porad jiných referátů v jiných sekcích.
4. Žádat o svolání mimořádné porady vlastní sekce v naléhavé nutnosti.

---

⁹⁷ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10, L. P. 1946, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

5. Žádat od výboru APÚ úhradu cestovného, poštovného a jiných výdajů plynoucích z činnosti referátu. Mimořádné a zvláštní výdaje potřebují předběžné schválení.

Povinnosti referentů:

1. Seskupit kolem sebe ochotné spolupracovníky z řad světského a řeholního duchovenstva i z řad laiků.
2. Vyškolit si je, aby byli odborně kvalifikováni. Proto si je můžete seznat kolikrát a kdykoliv uznáte za dobré k poradám, jimž sám předsedáte.
3. Připravit každé čtvrtletí pro poradu sekce APÚ referát o výsledku porad a činnosti vlastního referátu.
4. Dohlížet, aby spolupracovníci prováděli věci, jak ve schůzích referátů, tak v poradách sekce usnesené a sledovat jejich uskutečnění i v činnosti příslušných oblastí arcidiecézní Katolické akce.
5. Vyhledávat, klasifikovat a doporučovat příslušnou literaturu, pomůcky, pastorační tiskoviny.⁹⁸

Druhé číslo Zpráv APÚ přineslo radostnou zprávu o jmenování Josefa Berana arcibiskupem pražským. APÚ vzniklo právě z jeho apoštolského ducha a srdce, díky jeho velkému pochopení a podpoře. I při svém pracovním přetížení věnoval vždy pozornost a zájem jeho četným, krásným a užitečným podnětům pastoračním a za to mu byl dán velký dík.

Rok 1946 byl pro APÚ rokem jeho začátků, nadšení a plného nasazení pro pastorační činnost. Byl ale zároveň rokem, kdy už se pomalu ukazovalo, kdo se chce ujmout moci. Katolíci v čele s biskupy byli odhodláni pracovat, bránit pravdu i vyjednávat.

3.1.3 Z činnosti Arcidiecézního pastoračního ústředí rok 1947 - 1949

Ve Zprávách APÚ již nacházíme hlášení o činnosti jednotlivých referátů.

APÚ za pouhý rok své činnosti oznámilo potěšující výsledky. V každém vikariátě byl ustanoven vikariátní referent a redaktor farního věstníku vikariátu. Začalo oživení vikariátních mariánských středisek a vydávání farních věstníků. APÚ sledovalo pozorně stavovské záležitosti kněžstva. Byla svolána schůze duchovenstva, na níž promluvili ministři Dr. Nejedlý a Dr. Stránský. Vyjednávalo se v záležitostech řasovních

---

⁹⁸ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10, L .P. 1946, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

(desetinásobek katastrálního výnosu pozemků) a patronátních, o návrat matrik, pružně pracoval také odbor církevního umění a odbor liturgické obnovy, který chystal novou agendu. Přípravovalo se školení laiků pro KA, vyvíjela se péče o pohraničí, byly uspořádány dva kurzy pro farní sestry do pohraničí, byla zavedena Mariánská daň věřících na obnovu království Mariina v naší vlasti, zejména v pohraničí. Jednotlivé referáty měly za úkol podávat zprávy o své činnosti. První byl referát z farního tisku.⁹⁹

Z referátu farního tisku

Na první arcidiecézní poradě v roce 1945 bylo usneseno předložit náměty, návrhy a směrnice pro pastorační práci. Pro první rok byl stanoven cíl oživení vikariátních mariánských středisek a *zavedení farního věstníku*, který měl za úkol křísit vědomí farní příslušnosti, zvát do chrámu i ty, kteří neslyší nedělní kázání, seznamovat s potřebami kostela a farnosti, vybízet k dobročinnosti a vést v duchu Katolické akce pomalu, ale jistě k Bohu. Předseda AKA Msgre. Dr. Beran naléhavě právem požadoval zavedení farního věstníku v každé farnosti co nejdříve.

Některé vikariáty začaly vydávat farní oběžník nebo věstník již v roce 1945, a to i přes všechny nesnáze, jako byl nedostatek papíru, pracovních sil a drahota. V té době nebylo získáno povolení k periodickému tisku, ale bylo možné vydávání neperiodicky a v časopise Dobrý pastýř byl uveřejněn velmi podrobný návod k vedení farního věstníku po stránce redakční, administrační atd. Pro ty farnosti a vikariáty, které zatím farní oběžníky nemohly vydávat, nabídlo APÚ dodání čtyř stran tisku s všeobecnou četbou a jednotliví správce farností měli hlavnímu referentu posílat zprávy pouze ze svých farností. Tím se měly odbourat obtíže, které mohly nastat v případě, že ve farnosti nebyl nikdo, kdo by farní věstník redigoval, nebo nebyla v blízkosti tiskárna. Tímto opatřením se sledovala i finanční úspora, vznikající při větším nákladu. Farnosti, které neměly vlastních práv pro věstník, mohly použít čtyři strany dobré četby, kde byly též směrnice episkopátu, AKA, APÚ, zprávy z arcidiecéze apod. První číslo farních věstníků vyšlo k Vánocům, protože právě tyto svátky byly vhodnou a působivou příležitostí. V praxi to vypadalo následovně: Vikariátní redaktor sebral zprávy z farností svého vikariátu a zaslal je referentu farního tisku a vikariátní referent objednal potřebný počet výtisků pro každou farnost po dohodě s duchovními správci vikariátu. Takováto organizace měla být do doby, dokud by poměry nedovolily, aby se ve všech vikariátech či farnostech vydával věstník samostatně. Tímto se mělo pomoci zvláště pohraničí, které naléhavě volalo

---

⁹⁹ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 5, L. P. 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

po ústředním farním věstníku. Pro větší přehled měl každý farář jeden výtisk farního věstníku pravidelně zasílat na ústředí.

Tiskové poměry

Dne 24. října 1946 se konala porada vikariátních referentů a redaktorů farního tisku pražské arcidiecéze i za účasti delegátů jiných diecézí. Hlavní referent farního tisku a redaktor APÚ zbraslavský děkan Václav Šebek podal zprávu o tiskových poměrech a jednáních s ministerstvem informací, které žádalo v zájmu účelné organizace periodického tisku, aby církevní kruhy podaly iniciativní návrh pro organizaci farních věstníků. Dle mínění ministerstva byly tyto věstníky velmi nízké úrovně a stále se množily. Ministerstvo informací pokládalo toto za zbytečné tříštění a neúčelné maření hospodářských hodnot. Navrhovalo proto vydávání jednoho věstníku pro celou diecézi. Shromáždění vzalo tuto zprávu na vědomí a po živé debatě požádalo episkopát o podporu zvláště v úsilí o zajištění práva na svobodu vydání periodického katolického tisku.

Z referátu duchovní život kněžstva

Tento referát spolupracoval s Mariánskou družinou kněží, jejímž cílem byly též rekolekce, které byly pro duchovní organizovány každý měsíc za účelem, aby se tyto duchovní obnovy staly duchovní potřebou kléru a aby přispěly k duchovnímu sblížení všech kněží. Družina se snažila získat přehled o průběhu rekolekcí jednak přehledem o střediscích, kde se konaly rekolekce jménem družiny, jednak udržováním styku s ostatními středisky diecéze. V intencích této práce se začalo s vydáváním oběžníku, který měl přinášet ke dním rekolekcí pravidelné úvahy a examia a byl též prostředkem udržení živějšího styku mezi členy družiny a klérem arcidiecéze.

Liturgický referát

Prvořadým úkolem tohoto referátu bylo vštípit lidem porozumění pro mši svatou i jiné obřady. Počáteční práce spočívala v rychlém vydání příruček obřadů pro kněze.¹⁰⁰

Exerciční referát

Z pravidelného ročního hlášení se dovídáme o místech, kde exercicie probíhaly. Jsou zde počty domů, účastníků, ale i zmínka o nedostatku dobrých exercitátorů. Byla pořádána třídní pracovní porada exercitátorů. Velká zaměstnanost duchovních správců nedovolovala dostatečnou péči o farníky. Jako málo účinné se ukázalo pouhé upozornění

---

¹⁰⁰ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10, L P 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

farníků na jednotlivá duchovní cvičení. Kněží byli upozorněni, aby osobním přístupem věřící motivovali a povzbuzovali. Referát se zamýšlel i nad možností uspořádat exercicie v rámci farnosti, protože finanční situace mnohým zájemcům neumožňovala účast na exerciciích ve vzdálenějších místech.¹⁰¹

Misijní referát

Zprávy referují o velkých obtížích při vyhledávání spolupracovníků. To ale neodradilo od chuti a zapálení pro tuto činnost. Do dalšího roku si referát stanovil cíl vytvořit kroužek spolupracovníků. Různými přednáškami a publikacemi chtěl vzbudit zájem o misie v širších vrstvách.

Referát pro farní knihovny

Mělo-li křesťanství proniknout hlouběji do všech prostředí, nesměli zůstat jeho hlasatelé pozadu v žádné kulturní oblasti a bylo nutné vybudovat i dobré knihovny a čítárny. Od farních knihoven se požadovala evidence knižních památek a vytvoření knihoven, které by odpovídaly potřebám křesťanů doby. Mělo se využít výchovné síly, kterou kniha má k propagaci křesťanského světového názoru a k doplnění kněžského působení. Počítalo se, že na farní knihovny budou navazovat jako nové články vikariátní knihovny určené především pro kněze.

Referát pro laické pomocníky

Tento referát organizoval různé školící kurzy pro katechety. Většinou se jednalo o několikadenní kurzy. Hned záhy však bylo zjištěno, že tyto kurzy nemohou účastníkům poskytnout dostatečné katecheticko-odborné a hlavně asketické vzdělání,¹⁰² proto byl uspořádán v době letních prázdnin pokračovací vzdělávací kurz, který trval jeden celý měsíc. Jednalo se nejen o doplnění vědomostí, ale i o prohloubení duchovního života. Vedení celého kurzu obstarali členové řádu jezuitů, kteří se snažili o položení pevných základů k duchovnímu životu kursistů, což se mělo projevit i v jejich působení.

Byl učiněn pokus, aby se i kostelníkům dostalo návodu k řádnému zastávání jejich služby a k vlastnímu duchovnímu životu. Za tím účelem byly pořádány dvojce exercicie. Duchovní správcové kostelů měli sami přijít s náměty, jak se duchovně přiblížit kostelníkům.¹⁰³

---

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

Referát mládeže

Úkolem referátu bylo využít pro získání mládeže Bohu všech stávajících hnutí a oslovovat především mladé lidi, kteří nebyli nikde zapojeni. Bezprostřední úloha referátu nebyla v organizování a formování mládeže, ale jednalo se o zjednávání předpokladů. Do budoucna bylo navrženo, aby byl pro tuto službu vyčleněn mladší, bystrý, dobře kvalifikovaný kněz, který by nebyl zatížen jinými povinnostmi. Velký důraz se kladl na individuální přístup k jedinci a upozornění před nerozváženými kroky sjednocování různých hnutí mládeže.

Instrukční kurzy pro laické pomocníky duchovní správy v pražské arcidiecézi

První kurz se uskutečnil 2. a 3. listopadu 1946 v arcibiskupském semináři v Dejvicích. Zúčastnilo se ho 62 delegátů z jednotlivých vikariátů a farností a tento kurz byl velmi zdařilý. V těchto kurzech mělo jít především o prohloubení náboženských vědomostí a duchovního života. Kněží byli vyzýváni, aby v jejich farnostech byli laici motivováni a vysíláni na tyto kurzy. *„Ukázalo se, že v duších našich laiků jsou ztajeny vzácné energie, že stačí jim ukázat nesmírnou potřebu jejich spolupráce s kněžstvem, uschopniti je k ní a dáti jim návod a dají se s nadšením do apoštolské spolupráce“.*¹⁰⁴

Ustanovení zájmového odboru duchovenstva Čech a Moravy se sídlem v Praze (ZOD)

Zakladatelem a podporovatelem tohoto odboru byl Josef Beran. ZOD měl bedlivě sledovat stavovské zájmy duchovenstva a o ně se zasazovat. Zachovávat společný jednotný postup při jednáních o stavovských záležitostech kléru, zejména v zájmu církevního majetku, ve věcech kongruových, školských, patronátních apod. Praxe totiž ukázala, že jedině společným jednotným postupem je možné dosáhnout vytyčených cílů, zlepšení sociálního postavení a hmotného zabezpečení českého katolického duchovenstva, aby tím lépe mohlo plnit své duchovní poslání. ZOD nebyl spolkem, ale pracovním sdružením, které mělo se souhlasem církevních představených prosazovat oprávněné požadavky kněží všeobecného i zásadního rázu. ZOD stál mimo rámec jakékoliv politické strany, ale své požadavky chtěl prosazovat v těsné spolupráci s parlamentními kruhy s křesťanským názorem, od nichž očekával podporu a zastání ve vládě, v Národní frontě a v parlamentě. Nejen že byly vypracovány návrhy k novému kongruovému zákonu, ale byla zde i snaha

---

¹⁰⁴ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10, L P 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

o jejich prosazení v rámci chystané nové zákonné úpravy platů veřejných a státních zaměstnanců. Pracovní sdružení ZOD se skládalo z delegátů všech českých a moravských diecézí. Setkání se konalo Praze jednou za dva měsíce k projednání aktuálních potřeb (záležitostí).¹⁰⁵

Mariánská daň

Založil ji Josef Beran v roce 1946 a první výnos chtěl předložit prvnímu arcibiskupovi, kterým se nakonec stal on sám. Výtěžek byl určen především na účel zachování náboženského života v pohraničí. Mariánská daň byla záležitostí nejen laiků, ale i duchovních, kteří měli za úkol jmenovat finanční referenty. Ti pak vedli celou agendu pod dohledem kněží. Nalezla potěšující pochopení u kněží i laiků. Z výtěžku se hradily náklady za cestovné do pohraničí, platy farních sester a udržování pomocníků duchovní správy z řad laiků, kteří pečovali o náboženský život v opuštěných farnostech a připravovali vše k bohoslužbám pro občas dojíždějící kněze. Sám Josef Beran v tisku často vyzýval ke štědrosti a obětavosti.¹⁰⁶

Odbor pro pohraničí

Cílem tohoto odboru bylo šířit v pohraničí dobrý tisk jak poučný, tak zábavný. Posílaly se balíky, v nichž byly modlitební knihy, brožurky, letáky, kalendáře, obrázky. Lidé v pohraničí se na APÚ obraceli i s prosbou o kříže, obrazy, ornáty, růžence, hry pro děti apod.

Tento odbor předložil za rok 1946 zprávu, ve které popisuje svou činnost. Byly pořádány dva kurzy pro výcvik farních sester za vedení III. řádu sv. Františka. Kurzy navštěvovalo celkem 37 posluchaček. Po jejich umístění v pohraničí byly zaznamenány pozitivní reakce nejen z řad kněží, ale i laiků. Sestry vypomáhaly v pastoraaci dospělých, v duchovní správě, v kanceláři a mezi dětmi ve škole. Byly placeny z příspěvků Mariánské daně, kterou, jak již bylo řečeno, zavedl arcibiskup Beran.¹⁰⁷ Odbor pro pohraničí se staral i o osobní a majetkové poměry benefícia, beneficiátů, kostelů. Případné potřeby vyřizoval u příslušných úřadů. Zabezpečoval též putovní knihovny a distribuoval náboženský tisk. Organizoval setkávání laických katechetů, všímal si potřeb jak duchovních, tak materiálních.

---

¹⁰⁵ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 5, L P 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

Pomocná akce mužů (PAM)

Byla pod vedením Msgre. Dr. Josefa Berana a měla za úkol s „Dílem sv. Vojtěcha“ odpomáhat všeobecnému kritickému nedostatku kněží. PAM byla volným sdružením mužů a jinochů asi od šestnácti let výše.

Referát pro pastorační ministrantů

Ústředí mělo soustřeďovat zkušenosti z práce mezi ministranty, obstarávat technické prostředky, pořádat ministrantské exercicie a prázdninové kurzy. Protože v této době byli ministranti za službu u oltáře finančně odměňováni a v důsledku toho mezi nimi byla velká část těch, kteří tuto službu vykonávali právě kvůli penězům, referát si dal za cíl apoštolsky „vyčistit“ sakristie od všech chlapců, kteří tam nepatřili. Kněží byli povzbuzováni, aby si ministrantů více všímali a pořádali pro ně různé akce.

Referát pro pastorační dětí

V hlášení za rok 1946 se dozvídáme, jak referát pracoval. Došlo ke zřízení katechetického studia při bohoslovecké fakultě, jež připravovalo materiál pro Školskou neděli. Podle ustanovení biskupských konferencí byla každý rok před začátkem nového školního roku. Všechna kázání se měla zabývat nábožensko-mravní výchovou mládeže. Rodičům bylo připomínáno, že jsou první a nejdůležitější vychovatelé a mají slovem i příkladem vést děti k Bohu. Děti měly být motivovány k pravidelné účasti na nedělní mši svaté a k častému přijímání svátostí. Kazatelé se měli zmiňovat o velkém nedostatku duchovenstva, který zaviňoval, že v pohraničí se nemohlo vyučovat náboženství. Tato situace šla zmírnit doplněním laických katechetů a katechetek. A tak kazatelé upozorňovali, že chlapci a dívky s jistým vzděláním se po přípravě ve zvláštních kurzech mohli stát laickými katechety. Kněz měl povinnost tyto případné uchazeče náležitě poučit. Doplněním ke kázání o Školské neděli měly být dobře uspořádané akademie s příslušnou přednáškou, nebo jiným vhodným programem. Přípravě Školské neděle se věnovalo hodně času a duchovní měli povinnost včas a dopředu na ni v kostele upozornit.¹⁰⁸

Probíhaly též přípravy k zavedení školské kartotéky. Jednalo se především o opatřování a přípravu materiálů a pomůcek pro mimoškolní a předškolní náboženskou výchovu dětí. Pomůcky měly být k dispozici vyučujícímu. Dalším chvályhodným počinem byla organizace dětských besídek v celé arcidiecézi a zřízení Školského úřadu arcidiecéze.

---

¹⁰⁸ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 8-9, L. P. 1946, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

Zprávy z vikariátů

Byly uváděny v závěru zpráv APÚ. Většinou se jednalo o povzbudivé zprávy za účelem předávání zkušeností.

Exercicie pro referenty APÚ

Probíhaly od 7. – 11. července 1947 v pražském semináři. Exerციátorem byl arcibiskup Beran a zúčastněných bylo 104, protože pro více nebylo místa. Arcibiskup měl velkou touhu vést tyto exercicie, aby se mohl ještě více sblížit s kněžími v zájmu společné práce k oslavě Boží a spáse duší. Každému, kdo potřeboval pastoračně poradit, rád vyhověl. Exercicie byly zaměřeny na formování osobnosti kněze. *„Kněz je mužem uspořádané a posvěcené práce a musí následovat Krista i jako muže bolesti v hrdém sebevědomí, mlčení, a dokonce v lásce k utrpení.“*¹⁰⁹ Arcibiskup se dotkl i ožehavých kněžských problémů otevřeně a jasně, avšak nadmíru jemně.

Hlášení podniků katolickými korporacemi

Arcibiskup si přál, aby se netříštila činnost katolického života, proto v zájmu evidence doporučoval hlášení všech náboženských podniků APÚ, a to především pro získání jeho osobního přehledu. S potěšením pak sledoval všechny aktivity, zahrnoval je do svých modliteb a žehnal všem, kteří se na nich podíleli.

Konec roku 1947 - zprávy z APÚ začínají měnit svou tvář

Původní dva listy byly zredukovány pouze na jeden. Články se stávají reakcí na politickou situaci. Jedním z nich je i dopis arcibiskupa Josefa Berana dr. Alexeji Čepičkovi, ve kterém popisuje své pohoršení nad skutečností, že na Květnou neděli byla stanovena pracovní směna. Obrací se v dopise na Alexeje Čepičku se žádostí o zaručení náboženské svobody tak, že věřícím křesťanům bude zákonně umožněno plnit své náboženské povinnosti i svěcení nedělí a zasvěcených svátků, pokud si skutečně odpracují v jiné dny uložený počet pracovních hodin.

---

¹⁰⁹ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 7, L. P. 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

Pastorační význam křesťanské pospolitosti

Tento článek je velmi zajímavý a vychází jako jeden z posledních v pátém čísle zpráv APÚ. Autor vyzývá k větší spolupráci a nebojí se popsat situaci uvnitř církve. „U nás v Čechách má každý „svého Boha“ a počíná si, jako by měl na něho takřka „výrobní tajemství“. Ve svých bratrích vidí v duchovním životě někdy spíše rušivý prvek než oporu. Schází živé vědomí, že základem katolického křesťanství jsou slova „Otče náš“.¹¹⁰ Dále se v článku uvádí, jak se toto všechno odráží v apoštolské práci. Velkou překážkou v moderní misijní pastoraci je nedostatek smyslu pro vřelou a opravdu nadpřirozeně zakotvenou komunitu. Dalším nebezpečím se zdá izolovanost kněze, který mnoho nedokáže, a podobně i izolovaný křesťan těžko vytrvá.

Pro kněžská povolání

Jednalo se o výzvy k stálým modlitbám za kněze a kněžský dorost. Bylo též připomenuto, že pro získání kněžských povolání je velmi důležitá pastore rodin jako celku. Kněží, kteří připravovali snoubence na svátost manželství, si měli navázaný přátelský vztah zachovat pro budoucnost a snažit se pravidelně navštěvovat katolické rodiny ve svých farnostech. K pokračování pastore manželů se mělo vhodně a prospěšně využít pastoračních psaných nebo tištěných pomůcek - k výročí svatby poslat manželům pěkné pozvání na mši svatou (případně k svátostem) s několika srdečnými slovy přání a povzbuzení. Tato pastorační pomůcka se osvědčila i při výročí úmrtí či pohřbu zesnulých. Posílala se pozůstalým a bylo připojeno pozvání do kostela, kde byla za zesnulého sloužena mše svatá, nebo alespoň vzpomínka (modlení) za jejich zemřelé. Prospěvala duchovně živým i mrtvým.¹¹¹

Iniciativa k modlitbám za kněžská a řeholní povolání měla být postupně přenášena na laiky, kteří se rádi modlí za kněze a v těchto modlitbách rozjímají a důkladněji poznávají význam a poslání kněžství Kristova a stávají se zvolna jeho spolupracovníky. V praxi to znamenalo rozdat text na lavice a lidé už si vše sami zorganizovali. Bylo zdůrazněno, že tato modlitba je velkou posilou pro kněze. Zvláště když odchází od oltáře a slyší, jak se za něho věřící společně modlí, cítí, že není opuštěn.

---

¹¹⁰ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 5, L. P. 1948, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

¹¹¹ Tamtéž.

Zprávy APÚ po zvolení Klementa Gottwalda prezidentem – rok 1948

Hned v úvodu byl uveřejněn projev arcibiskupa Berana, který pronesl při první návštěvě u nového prezidenta. Josef Beran v něm silně apeloval na zachování náboženské svobody zaručené novou ústavou. Připomenul zákaz náboženského tisku a poukázal na neoprávněné útoky na Svatého otce v tisku i na veřejnosti a žádal, aby byla zjednána náprava. Na druhé straně slíbil, že katolíci se plně vynasnaží povinnosti vůči státu věrně plnit.

V souvislosti s vyhlášením dobrovolných brigád byli křesťané vybízeni, aby se i oni zapojili do rozsáhlé akce hospodářské výstavby státu. Tyto brigády bohužel byly často stanoveny na neděle a zasvěcené svátky. Biskupové rozhodli zorganizovat brigády katolíků mimo neděle a zasvěcené svátky. Katolíci byli vybízeni, aby vstoupili do jednání s příslušnými činiteli lidové samosprávy a navrhli jim, že převezmou brigády na úpravu hřbitovů, kostelů a jejich okolí a jiných objektů sloužících veřejným a náboženským zájmům lidu.

Další akcí byl sběr papíru. Z důvodu jeho nedostatku bylo úřady zastaveno vydávání některých časopisů. Katolíci se měli horlivě zapojovat do sběru papíru s nadějí, že pokud bude dostatečné množství sesbíráno, bude dovolen i tisk katolických časopisů.¹¹²

Biblický týden pro kněze

V srpnu 1948 se konal biblický týden pro kněze. Této akce se zúčastnilo více než sto kněží. Mimořádný zájem o přednášky, které se rozproudivy v následné diskusi, dával naději, že bude uskutečněno přání arcibiskupovo uvést v život mohutné biblické hnutí.

Dopolední přednášky byly teologického rázu, odpolední měly praktické zaměření a ústřední téma bylo „Bible v pastoraci“.

Z diskuzí vyšly tyto návrhy:

1. Biblický týden bude konán i v roce 1949.
2. V časopise Logos bude biblická příloha, kde budou uveřejňovány dotazy na biblické otázky, publikovány přednášky biblického týdne, uveřejněny vypracované biblické hodiny apod. Příloha bude přípravou k pozdějšímu časopisu pro biblické hnutí, jako je tomu v cizině.
3. Referát pro biblické hnutí při APÚ se bude snažit o vydávání pomůcek pro biblické hnutí. Zatím pracuje na komentáři k Písmu sv., který začne vycházet. Přípravuje se diapásek o Písmu svatém.

---

¹¹² Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 18, L. P. 1948, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

4. Referent pro biblické hnutí při APÚ je ochoten převzít biblickou přednášku na vikariátních schůzích kněží a podle možnosti ve větších místech i pro laiky.¹¹³

Po úspěšném biblickém týdnu pro kněze byl uspořádán péčí referátu pro biblické hnutí v listopadu a prosinci 1948 cyklus přednášek o Písmu svatém pro laiky. Nejlepším dokladem, jakému zájmu se přednášky těšily, byla nečekaná účast posluchačů. Jejich mimořádný zájem vzbudili nejen přednášející, vesměs univerzitní učitelé, ale i zajímavost témat.¹¹⁴

3.1.4 Časopis Logos

Dalším důležitým počinem roku 1946 bylo zahájení vydávání časopisu Logos. Tento časopis měl být pomocníkem kněze v jeho cestě na kazatelnu a do školy. Napomáhal zvýšení úrovně kazatelství a katechetiky tím, že přinášel jednak teologické stati z oboru homiletiky a katechetiky, jednak praktická kázání a katecheze. Řada vynikajících odborníků soustředěných kolem časopisu byla zárukou budoucího rozvoje. Vedoucím redaktorem Logosu byl Václav Zima, farář u sv. Matěje v Dejvicích, který často žádal své spolubratry v kněžské službě o dobré podněty, návrhy, pokyny a především o dobrá kázání. P. Bohumil Opatrný napsal v úvodníku tohoto časopisu tato slova, která velmi hezky vystihují důvody jeho existence: *“S radostí přijal jsem zprávu o vydávání homileticko-katechetického měsíčníku Logos. Vítám tím vřeleji tento úkol, poněvadž měsíčník bude vydávati Arcidiecézní pastorační ústředí, v němž se krásně snoubí osvědčená věda s moudrou rozšafností a životní zkušeností, v němž pracuje nadšené mládí usměřňované rozvázným stářím. Dnes více než jindy musí být lid vzděláván dokonale v pravdách pravé víry a v povinnostech, jež víra ukládá. Musíme věřit a hájit nauku křesťanskou nejen proto, že je to nauka vhodná, užitečná a nutná svým umravňujícím vlivem, ale musíme věřit a padnout na kolena, neboť tato nauka je pravda. Časopis bude uvítán i naším, prací přetíženým duchovenstvem. Bude mu podnětem a pomůckou, poskytne mu vůdčí myšlenky a osoba redaktora je zárukou, že své úkoly tento měsíčník zcela splní.”*¹¹⁵

---

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis, číslo 10, L. P. 1947, příloha Zprávy APÚ. Archiv Arcibiskupství pražského.

¹¹⁵ Logos, časopis pro homiletiku a katechetiku, redigoval Václav Zima, ročník I, 1946, vydává APÚ, vydavatel Bohuslav Rupp.

3.2 Roky 1946 - 1949

3.2.1 Církevní zákony a požadavek loajality

Mezi sporné body ve vyjednávání s komunistickou garniturou a biskupským sborem, potažmo Vatikánem, patřilo i připravované vydání dvou zákonů týkajících se církve a jejího postavení v československé společnosti. Po neúspěchu tzv. Katolické akce, požadovali komunisté vydání zákonů o hospodářském zabezpečení církví a zákonu, který by vedl ke vzniku Státního úřadu pro věci církevní. V tomto případě se zápas vedl hlavně o otázky duchovní a od předchozích konfliktů se lišil ve dvou liniích. Nešlo o politické hnutí, ale o rozhodnutí moci, o zákon, jehož neuposlechnutí mohlo vést k zákazu výkonu úřadu, a dokonce mohlo být kvalifikováno jako trestný čin. A také nešlo o organizaci, kterou duchovní na pokyn Vatikánu ignorovali, ale o zlepšení bídné sociální situace většiny duchovních, a nebylo tedy možné vyloučit, že hmotný zájem vyvolá rozkol mezi duchovními. Obě strany si tyto rozdílnosti uvědomovaly. Komunisté věděli, jakou výhodu jim poskytuje postavení nositelů moci a slibovali si, že nedopadnou jako s Katolickou akcí a že se jim tudíž podaří duchovenstvo rozdělit. To na druhé straně biskupové měli poměrně značně svázané ruce. Vydání zákonů nemohli ani zabránit, a co bylo horší, neměli ani možnost zasáhnout do jejich přípravy. Jediné, o co mohli usilovat, bylo dodržení jednoty duchovenstva. Mocenské orgány naprosto ignorovaly požadavky biskupů, aby se na znění zákona podílela jak vláda, tak i církevní orgány. Proto začali představitelé církve vymýšlet obranu proti těmto pro církev značně nevýhodným zákonům. Stále platilo nejdůležitější - zachovat jednotný postoj kněží. V roce 1949 došlo k velké diskusi nad vydáním platového zákona (součást chystaných zákonů o hospodářském zabezpečení církví), který výrazně upravoval platové podmínky duchovních. Na druhou stranu ale vyžadoval podepsání slibu loajality vůči režimu. Biskupové jednoznačně odmítli platový zákon a rozeslali duchovním formulaci slibu povolenou biskupy. Kněží směli podepsat pouze uvedenou formulaci a v případě, že by k podpisu dostali tištěnou předlohu, měli povinnost texty změnit. Tím, že biskupský sbor vydával různá opatření a duchovenstvo poměrně jednotně zareagovalo, komunisté velmi znejistěli. Obávali se, že kněží vrátí plat dle nového zákona. Zaměřili se tak na jednotlivé duchovní a chtěli od nich získat jejich osobní stanovisko. V církevních kruzích zase narůstaly obavy z rozrušení jednotného postupu kněží v případě platového zákona a zejména z toho, že se jim nepodaří dosáhnout demonstrativního odmítnutí nového platu. Biskupové byli nuceni upravit taktiku. Buď všichni duchovní společně odmítnou nový plat, nebo jej přijmou a využijí pro církevní účely. Pokud bude vyžadován slib

loajality, zůstává rozhodnutí podepsat verzi schválenou biskupskou konferencí. I přes tyto snahy byly 4. července oba zákony kompletně schváleny. Po jejich přijetí usilovali biskupové už jen o zmírnění jejich tvrdosti. Žádali tedy vládu o vydání prováděcího nařízení. Rozsáhlé změny v právním postavení církve po přijetí církevních zákonů položily základ novým církevním poměrům a vnitřnímu životu církví.

3.2.2 Pražská arcidiecéze a jiné diecéze v letech 1949 – 1965

Komunisté věděli, jak důležitou roli mají biskupové ve společenství církve Božího lidu, a proto se zaměřili na jejich odstranění. Z taktických důvodů s biskupy nepořádali veřejné soudní procesy, ale volili raději cestu tiché likvidace (až na některé výjimky, např. Štěpán Trochta). Diecéze byly spravovány kapitulními vikáři, většinou se jednalo o nedůvěryhodné a kompromitované kněze. Šířila se nedůvěra, docházelo k rozdělení mezi duchovními. Po roce 1949 se stala hlavním nástrojem umlčení církve a jejího omezení vlivu na věřící internace právě jednotlivých biskupů místních církví.

Prvním biskupem, na kterém byla tato strategie vyzkoušena, byl Josef Beran. Ten byl internován ve své rezidenci ihned po návratu z Chrámu sv. Víta v Praze dne 19. června 1949, kde mu bylo znemožněno přečtení pastýřského listu biskupů. Místa v katedrále tehdy obsadili příslušníci Lidových milicí. Při slovech, že Katolická akce není katolickou akcí, začali pískat a nenechali Berana, aby list dočetl. Po dobu internace Beran pobýval na různých místech. Představitelé komunistického režimu mu dvakrát nabízeli možnost dostat se na svobodu a možnost vykonávat svůj úřad, pokud složí slib věrnosti státu. Beran tuto možnost výslovně odmítl, tento úkon podmínil zplnomocněním od papeže. Kontakt s papežem mu režim však ani jednou neumožnil, a tak situace zůstala nezměněna. Až 5. října 1963, kdy Beran složil slib věrnosti republice, se změnila jeho internace na nucené vyhnanství. Posledním místem jeho vynuceného pobytu byl Radvanov v jižních Čechách (květen 1964).¹¹⁶

Zásadním přelomem ve vztahu mezi státem a biskupy se stal rok 1950, kdy byli eliminováni všichni ostatní českomoravští sídelní biskupové a téměř i všichni světící biskupové.

Od počátku roku 1950 byl ve své rezidenci internován Mořic Pícha, královéhradecký biskup. Od 16. října 1950 byl mimo úřad, zemřel ve své rezidenci 12. listopadu 1956.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Srov. Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*. Logik, Praha 2000, s. 26.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 260.

Jedenáctiletá internace olomouckého arcipiskupa Josefa Karla Matochy začala velikonočními svátky roku 1950. Arcidiecézi spravoval pouze dva roky. Po celou dobu internace byl střežen příslušníky StB. Ti mu zpočátku dovolili pronést cyklus postních kázání v místní katedrále, posléze mu nebylo dovoleno poslouchat rozhlas, měl zákaz styku s ostatními knězi a rodinnými příslušníky. Zemřel v internaci 2. listopadu 1961, v důsledku nedostatečné lékařské péče.¹¹⁸

Internace neminula také českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Byl internován po skončení svátku Božího Těla roku 1950 až do 2. března 1952 ve své rezidenci. Pak byl zbaven státního souhlasu, zatčen a bez soudu držen mimo diecézi (Růžodol u Liberce, Radvanov, Koclířov u Svitav).¹¹⁹

Olomoucký světící biskup Stanislav Zela byl zatčen dne 19. července 1950. Byl souzen v tzv. procesu proti vatikánským agentům za velezradu, vyzvědačství, veřejné násilí a podvod. Proces se konal na přelomu listopadu a prosince 1950. Byl odsouzen na 25 let vězení. Z vězení byl propuštěn 5. října 1963 a pak pobýval v polointernaci v Radvanově.¹²⁰

Ve stejný den, kdy byl zatčen Stanislav Zela, začala domácí internace brněnského biskupa Karla Skoupého. Trvala tři roky, do 19. května 1953. V letech 1953 – 1956 byl internován v Myštěvsi u Nového Bydžova. Pobýval zde spolu s Josefem Beranem a Josefem Hlouchem.

Za zmínku také stojí, že od 12. července 1951 byl v internačním táboře v Želivě držen Karel Otčenášek. Dne 29. prosince 1954 byl odsouzen ke 13 letům vězení, z toho více než sedm let strávil ve věznicí na Mírově, v Leopoldově a ve Valdicích. Propuštěn byl na amnestii v roce 1962. Tři roky pracoval jako dělník (1965 – 1968) a pak vykonával funkci administrátora v Ústí nad Labem – Trmicích (1973 – 1989). Pouze v letech 1968 – 1973 mohl pobývat ve své diecézi, ve které byl *de iure* apoštolským administrátorem. Funkci administrátora zastával v Hradci Králové-Plotišti a v Lochenici.¹²¹

František Tomášek po zrušení olomoucké bohoslovecké fakulty v roce 1950 pracoval jako administrátor ve farnosti Bohušov u Krnova. Tam byl také 23. července 1951 zatčen a odvezen do Želiva. Z internace byl propuštěn 28. května 1954, stal se administrátorem farnosti Moravská Huzová (olomoucká diecéze). Zde působil ve stejné funkci až do roku 1965, kdy byl jmenován pražským apoštolským administrátorem.

---

¹¹⁸ Tamtéž, s. 220 – 221.

¹¹⁹ Srov. Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*, Logik, Praha 2000, s. 111.

¹²⁰ Srov. Huňka, Jan: *Prsten věrnosti. Život a utrpení Stanislava Zely, světícího biskupa olomouckého*. MCM, Olomouc, 2003.

¹²¹ Srov. Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*, Logik, Praha 2000, s. 243.

V šedesátých letech byl František Tomášek spolu s Kajetánem Matouškem (nebyl internován ani vězněn) jedinými českomoravskými biskupy, kteří působili v duchovní správě, byť jen ve farnosti.

Jediným českomoravským sídelním biskupem, který byl odsouzen v klasickém soudním procesu, byl litoměřický biskup Štěpán Trochta. Soud proběhl v červenci 1954. Byl souzen za trestný čin velezrady a špionáže ve prospěch Vatikánu a byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 25 let. Při výkonu trestu vystřídal řadu věznic jako Valdice či Leopoldov. Propuštěn byl na amnestii k patnáctému výročí konce války v květnu 1960.

Biskupský slib věrnosti

Zcela zbytečným na počátku padesátých let se ukázal odpor biskupů proti slibu věrnosti republice. Všichni biskupové museli od dob první republiky skládat slib věrnosti podle „*Modu vivendi*“ ihned poté, co byli jmenováni a předtím, než se ujali své funkce. Po roce 1949 proto odmítali skládat slib nový, přestože to po nich vymáhala státní moc v souvislosti s přijetím nových církevních zákonů v roce 1949.

Přesto se někteří biskupové na počátku roku 1951 rozhodli slib složit, a to z toho důvodu, aby prokázali dobrou vůli danému režimu. Dne 12. března 1951 složili slib biskupové – Trochta, Pícha, Čárský a Lazík a apoštolský administrátor české části vatislavské diecéze František Onderek. V roce 1951 již ale složení slibu nehrálo žádnou roli, biskupové zůstali v internaci bez ohledu na jeho složení.¹²²

Slib věrnosti nakonec složili také Josef Beran a Karel Skoupý – 5. října 1963 – téhož dne byla zrušena internace všech biskupů a z vězení byli propuštěni někteří biskupové (např. Stanislav Zela). Přes to všechno nezakoušeli svobodu v pravém slova smyslu.

V Československu zůstal po letech 1950 – 1951 na svobodě jediný biskup, Antonín Eltschkner.¹²³ Otázkou zůstává, zda to bylo kvůli jeho údajné nenávisti vůči Josefu Beranovi, kdy se cítil po roce 1945 zcela odstrčen, či to mělo jiný politický charakter.¹²⁴

Na kuriích od počátku padesátých let seděli státní zmocněnci, kteří byli doplněni kapitulními vikáři. Zdálo se, že cesta k úplné likvidaci církve zevnitř je otevřena.

---

¹²² Balík, Stanislav; Hanuš Jiří: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK 2007, s. 81.

¹²³ Tamtéž, s. 81.

¹²⁴ Tamtéž, s. 82.

Ráda bych zde také vyzvedla zajímavou skutečnost, že z předúnorových biskupů se komunistickému režimu nepodařilo k otevřené kolaboraci „přesvědčit“ žádného z biskupů.

Pražská arcidiecéze

Místo internovaného arcibiskupa Josefa Berana řídil pražskou arcidiecézi kapitulní vikář Antonín Stehlík (řídil diecézi již od Beranovy intervence jako generální vikář), a to od 8. března 1951 do 18. února 1965, tedy do nástupu apoštolského administrátora Františka Tomáška.¹²⁵ Antonín Stehlík byl prvním „komunistickým“ kapitulním vikářem v Čechách a na Moravě.

V Čechách a na Moravě nepůsobil na svobodě od smrti pražského světicího biskupa Antonína Eltschknera, 22. února 1961, žádný biskup se státním souhlasem k výkonu úřadu (byl po dlouhou dobu jediným veřejně činným biskupem, který biřmoval, světil novokněze v litoměřickém semináři apod.). Jen dva biskupové – oba vysvěceni v roce 1949 jako světicí, a tedy bez žádoucího souhlasu státu – působili jako faráři v duchovní správě – František Tomášek a Kajetán Matoušek. Některé obřady, které přísluší pouze biskupům, museli i pro české země od roku 1961 vykonávat slovenští biskupové. Všechny pokusy, jak situaci vyřešit, narážely na zásadní problém – případ arcibiskupa Josefa Berana.¹²⁶

Na počátku roku 1965 (leden) papež Pavel VI. oznámil, že v den svátku Stolce sv. Petra 22. února 1965 budou jmenováni noví kardinálové, mezi nimi i pražský arcibiskup Josef Beran. Vyjednáváci Svatého stolce a československé vlády se dohodli na tom, že ještě předtím, než Josef Beran odjede do Říma, bude vyřešena personální otázka ohledně obsazení vedení pražské arcidiecéze. Beran si měl ponechat svůj titul, avšak podle kanonického práva neměl už za svou arcidiecézi nést zodpovědnost. Za pražského apoštolského administrátora byl vybrán František Tomášek. Návrh vyžadoval Beranův souhlas. Rozhodnutí bylo pro něj velmi obtížné, poněvadž se dozvěděl ještě další informaci, která mu byla předtím utajena, že se z Říma již nevrátí do své vlasti. Zaměstnávala ho též představa, že když odjede do Říma a přijme exil, tak tím ztratí či opustí právě jemu nakloněný lid a nechá ho napospas volnému počínání státního režimu. Avšak v zájmu toho, aby byla arcidiecéze řádně spravována, nakonec souhlasil. Z Československa odletěl 19. února 1965.¹²⁷

---

¹²⁵ Srov. Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*. Logik, Praha 2000, s. 29.

¹²⁶ Srov. Balík, Stanislav; Hanuš Jiří: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK 2007, s. 89.

¹²⁷ Tamtéž, s. 89 – 90.

František Tomášek, jako nastávající apoštolský administrátor, složil 18. února 1965 slib věrnosti do rukou státní moci.¹²⁸

Mimopražské diecéze 1949 - 1964

Symbolem kolaborace s režimem se stal litoměřický kapitulní vikář Eduard Oliva, člen komunistické strany. Olivu byl přinucen jmenovat svým generálním vikářem ještě Štěpán Trochta. Litoměřickou diecézi spravoval z této funkce od 1. května 1952, kdy Trochta odešel do ústraní. Dne 17. ledna 1953 byl řízením diecéze pověřen jako kapitulní vikář. V této funkci setrval až do 1. září 1968, kdy se opět vrátil Štěpán Trochta.¹²⁹

Královéhradeckou diecézi řídil místo internovaného Mořice Píchy od 16. října 1950 generální vikář Ladislav Hronek. Po smrti Mořice Píchy řídili diecézi kapitulní vikáři. Od 16. listopadu do 1. srpna 1969 to byl Václav Javůrek (posléze se úřadu vzdal, očekával nástup právoplatně jmenovaného apoštolského administrátora Karla Otčenáška, avšak k tomu nedošlo). Po celou tuto dobu byl *de iure* apoštolským administrátorem neveřejně vysvěcený Karel Otčenášek. Otčenášek ovšem převážnou část tohoto období prožil nuceně mimo diecézi.¹³⁰

V Českých Budějovicích poté, co byl biskup Josef Hlouch po domácí internaci internován mimo diecézi, byl kapitulním vikářem zvolen dne 31. března 1952 kněz Josef Buchta, který byl do té doby generálním vikářem a se kterým měl Hlouch spory tak velké, že ho chtěl suspendovat. Josefa Buchtu vystřídal 9. června 1953 Antonín Titman, který pak zůstal v úřadě až do Hlouchova návratu 9. června 1968.¹³¹

Olomouckou arcidiecézi spravoval po smrti arcibiskupa Matochy vikář Josef Glogar (působil již od 29. března 1952 jako generální vikář), měl diecézi na starosti od 9. listopadu 1961 do 11. října 1969, kdy zemřel.¹³²

Vedením brněnské diecéze byl pověřen Josef Kratochvíl. Vedl správu diecéze místo internovaného brněnského biskupa Karla Skoupého, od 20. května 1953 do 6. května 1968.¹³³

Jako prvním a zároveň i posledním apoštolským administrátorem českotěšínské apoštolské administratury byl zvolen František Onderek. Tato administratura byla zřízena papežským rozhodnutím ze dne 26. června 1947 z československé části v Bratislavě

---

¹²⁸ Tamtéž, s. 90.

¹²⁹ Tamtéž, s. 83.

¹³⁰ Srov. Balík, Stanislav; Hanuš Jiří: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK 2007, s. 83.

¹³¹ Tamtéž, s. 84.

¹³² Srov. Buben, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*. Logik, Praha 2000, s. 221.

¹³³ Srov. Balík, Stanislav; Hanuš Jiří: *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. CDK 2007, s. 84.

diecéze (jesenický a českotěšínský obvod). František Onderek byl také jmenován jejím apoštolským administrátorem s právy sídelního biskupa s výjimkou práva udílet vyšší svěcení (byl již předtím od 21. června 1945 zvláštním pověřencem vratislavského biskupa pro československé území).¹³⁴ Onderek měl od roku 1951 z nařízení vyšších orgánů státní moci ku pomoci tzv. vlasteneckého kněze Antonína Veselého (do roku 1953 jako svého sekretáře, pak jako generálního vikáře). Dva dny před svou smrtí ho Onderek na nátlak státních orgánů pověřil vedením administratury. Vatikán ho nikdy jako ordináře oficiálně neuznal, přestože se řízení administratury chopil 29. října 1962. Zajímavé je i to, že Veselý na rozdíl od Onderka nikdy nepoužíval titul apoštolský administrátor, ale pouze označení „ordinář českotěšínský“.¹³⁵ František Onderek zemřel dne 24. října 1962.

3.3 Situace v Československu v letech 1948 - 1964, vyjednávání s Vatikánem

Po příchodu komunistů k moci začala katolická církev pociťovat radikální zvrát ve vztazích mezi státním zřízením a Svatým stolcem. V prvních dvou poválečných letech, kdy se podařilo opět obnovit diplomatické styky s Vatikánem a kdy arcibiskup Josef Beran například obdržel záslužný kříž za jeho aktivní odpor proti nacistické okupaci, nasvědčovalo vše tomu, že po válečném běsnění nastane určité období uvolnění a klidu. Po únoru 1948 ovšem naopak přišel radikální zvrát. Státní ideologie si nejprve pohrávala s myšlenkou zmocnění se církve a zbavení se jejího napojení na Vatikán. Tak nastal rázný obrát ve vztahu komunistických představitelů jak ke Svatému stolci, tak k samotné katolické církvi v Československu. Diplomatické styky s Vatikánem byly přerušeny v březnu 1950 a v témže roce začali komunisté s nespravedlivými a devastujícími represemi proti církvi - zrušení církevního školství, vyvlastnění církevního majetku, zrušení mužských i ženských řádů atd. „*Největší drama se týkalo mládeže, která byla odváděna jak od rodin, tak od církve; vrcholem všeho bylo téměř naprosté potlačení legitimního vedení církve.*“¹³⁶ V komunistické straně existovaly dva směry ve vztahu k církvi. Radikální proud, který personálně reprezentoval Alexej Čepička a kterému příslušela vedoucí role ve formování oficiální církevní politiky a v její realizaci. Kromě A. Čepičky patřil k tomuto proudu i Antonín Zápotocký, který kupříkladu doporučoval ukazovat majetek církve, neboť to prý lidi poštvě proti ní. Do toho směru patřila i velká

---

¹³⁴ Srov. Tamtéž, s. 85.

¹³⁵ Srov. Zbranek, T.B.: *Sdružení katolických duchovních Pacem in terris*. Brno 2007, s. 79 – 81.

¹³⁶ CASAROLI, Agostino: *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963-1989)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 129-130.

skupina pracovníků Státní bezpečnosti, která důkladně realizovala zásadu neustupovat církvi. Druhý proud reprezentoval KlementGottwald, který byl zastáncem hledání dohody a za každou cenu se snažil vyhnout se konfliktům. Ve vedení komunistické strany tehdy převládalo přesvědčení o konečném cíli církevní politiky - izolovat katolickou církev od hierarchie a Vatikánu a vytvořit tak národní církev.¹³⁷ Někteří už dokonce uvažovali i mluvili o použití této politické linie k překonání náboženství. Cíle církevní politiky se staly pro komunistickou stranu i vnitřním problémem. Přes všechny rozdílné názory se podařil vytvořit komunistickému vedení určitý plán na postupnou a definitivní likvidaci církve. Měl mít několik etap. První etapa zahrnovala několik úkolů, přesvědčit věřící o kladném postoji režimu k náboženským otázkám, odhalit církev jako služebníka cizí moci - Vatikánu a USA. Dále připravit zákony, které by dostaly církev pod kontrolu státu. Druhá etapa obsahovala izolování církevní hierarchie a ustanovení Svazu českých a slovenských katolíků, který by byl politickým subjektem. Ve třetí etapě pak mělo dojít k oddělení od Říma, a to tím způsobem, že by Svaz českých a slovenských katolíků prohlásil katolickou církev za národní, stát by převzal církevní majetek a vysvětil loajální biskupy.¹³⁸

Z biskupského sboru nezůstal v Čechách a na Moravě ve své funkci ani jeden. „Uprázdňené byly arcidiecéze v Olomouci a diecéze v Hradci Králové. Impenditus byl litoměřický biskup i biskupové z Brna a Českých Budějovic a především pak pražský arcibiskup Josef Beran. Žádný z těchto tří posledně jmenovaných prelátů nebyl odsouzen normální soudní cestou. Všichni byli odstraněni jedině administrativními zásahy, které, pokud se týká vedení a správy příslušných diecézí, měly prakticky stejný výsledek.“¹³⁹ Proti tomuto vyčerpanému a bezmocnému episkopátu vzkvétala hierarchie mocenská, která postrádala jakékoliv autority a osobnosti ve smyslu kanonického práva, ale měla na své straně jednoznačnou prvoplánovou podporu státní moci.

Jednalo se o hnutí *Pacem in terris*. Účelem sdružení bylo stejně jako u jeho předchůdce Mírového hnutí katolického duchovenstva, založeného v roce 1951, podryvání autority církevní hierarchie, podpora komunistických orgánů v tažení proti nim a prezentace postojů vyhovujících režimu, předkládaných „ve jménu katolické církve“. Obecně se hnutí sestávalo z malé aktivní kolaborantské skupiny, která obsadila jeho vedení a širší pasivní členské základny, jejíž členové byli většinou ke vstupu donuceni nátlakem

¹³⁷ Srov. Karel KAPLAN in: *Stát a církev roce 1950*, edc. Jiří Hanuš, Jan Stříbrný, s. 13.

¹³⁸ Srov. VAŠKO, Václav: *Neumlčená II. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990. s. 34.

¹³⁹ CASAROLI, Agostino: *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963-1989)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 131.

a vydíráním ze strany Státní bezpečnosti a Státního úřadu pro věci církevní. Sdružení od začátku naráželo na odpor církevních orgánů. Z hlediska církve nemělo žádné oficiální postavení a právo reprezentovat její názory a vzhledem k jeho charakteru a účelu bylo členství v něm z hlediska kanonického práva značně problematické. Státní vměšování do církevních záležitostí ovšem znemožňovalo církvi proti sdružení zasáhnout, z rozhodnutí státu *Pacem in terris* navíc ovládalo jediný povolený katolický tisk, který se čím dál více odchyloval od pozic oficiálních církevních představitelů. „*Vláda si zcela jednostranně a nezákonně osobovala opravdu rdousící právo v případě obsazování jakéhokoliv církevního místa: udělovat, zamítat a odvolávat státní souhlas, bez kterého bylo církevní jmenování považováno za neplatné.*“¹⁴⁰ To znamenalo, že organizace *Pacem in terris* naprosto ovládla celý život katolické církve v Československu. Církev sebrala síly k tvrdému vystoupení proti sdružení až na počátku 80. let, kdy vyšel dokument *Quidamepiscopi*, který zakazoval kněžím členství v politických organizacích.

Zlom ve vyjednávání mezi představiteli komunistického Československa a Svatým stolicem nastal až v roce 1963, kdy se konkrétně v květnu 1963 uskutečnila první schůzka v Praze. „*To dovoľovalo hledět s určitou nadějí na vlastní jednání, které začalo 6. září v Římě.*“¹⁴¹ Jednání bylo sice velmi intenzivní, ale především příliš složité. Stanoviska obou stran byla vcelku protikladná. Další fáze jednání se uskutečnila na podzim a nejvíce problematickým bodem byla jednoznačně otázka jmenování biskupů, což byla klíčová otázka jak pro zachování funkce katolické církve, tak i cíle vládní garnitury. „*Ve skutečnosti jedině situace monsignora Berana, a tím i pražského arcibiskupství, zmíněná již při prvních setkáních v květnu, tvořila v Římě konkrétní náplň k diskusi a také vlastně jako jediné téma poskytovala důvod, proč znovu navázat styk.*“¹⁴²

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 132.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 133.

¹⁴² Tamtéž, s. 134.

4. Působení v internaci

4.1 Události let 1948 - 1950

Po tzv. Vítězném únoru 1948 vzaly za své veškeré svobodomyšlné myšlenky na „lepší zítřky,“ a to jak v oblasti civilní, tak také v oblasti náboženské, církevní. Bohumil Svoboda s Jaroslavem Polcem¹⁴³ nazvali období po komunistickém převratu v roce 1948 dle mého názoru zcela výstižně jako „smršť z vůle a bezpráví“. V důsledně promyšleném komunistickém plánu a snaze co největšího pošpinění a narušení vlivu katolické církve, figuroval nově zvolený arcibiskup Josef Beran na špičce „černé listiny“. Jeho obliba mezi veřejností a především mezi věřícími v Praze po jeho návratu z nacistického zajetí a po jeho zvolení arcibiskupem rapidním způsobem rostla. Komunistická strana toužila po tom, aby čelní představitelé katolické církve, tedy biskupové, uznali svrchovanost této politické strany. To Josef Beran absolutně odmítal. *„Noví vladaři nenechali nikoho na pochybách, že to s převzetím moci myslí vážně, že nedovolí nikomu mít jiný program, ba myslet si něco jiného než oni.“*¹⁴⁴

Poté, co se představitelům komunistické strany podařilo doslova zevnitř ovládnout, či spíše paralyzovat ostatní politické strany, pokusili se komunisté podobným způsobem zničit i pro jejich účely až příliš vysoce organizovanou a v tomto ohledu mocnou katolickou církev. Například hned ke konci března 1948 byly násilně pod společným jménem Sokol sjednoceny všechny sportovní organizace, nebo ze všech mládežnických organizací se postupem času stal Československý svaz mládeže, díky kterému komunistický režim „formoval“ podle svého uvážení výchovu mládeže. Podobných zásahů se dočkala i církevní hierarchie, ať již pozdější formou tzv. státních souhlasů pro církevní hodnostáře, či ještě v roce 1948, kdy byly kompletně zakázány veškeré církevní tiskoviny. Stát i církevní představitelé se začali postupně připravovat na dlouhá jednání. Oficiální jednání začalo už v květnu 1948, ale ještě předtím navštívil arcibiskupa Berana v jeho rezidenci ministr Alexej Čepička, který ho jménem vlády požádal o veřejné uznání nově nastoleného režimu. Arcibiskup se odvolal na konferenci biskupů, která se konala v březnu v Brně a na které se biskupové shodli, že katolická církev nemá v plánu vázat se na žádnou politickou či státní formu.¹⁴⁵

---

¹⁴³ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 143.

¹⁴⁵ Srov. NOVOSAD, Jaroslav: *Štěpán Trochta. Svědek T*. Praha: Portál, 2001, s. 81.

Neúspěch Alexeje Čepičky v arcibiskupském paláci vyvolal reakci ze strany komunistického režimu, kterou bylo již výše zmíněné zastavení vydávání veškerého katolického tisku. Zakázán byl nejen Katolík, ale i Neděle a Rozsévač, tedy tiskoviny, na kterých se mnoho let osobně podílel i sám arcibiskup Beran. Když se Josef Beran obrátil na ministerstvo s dotazem, proč byl tisk pozastaven, bylo mu sděleno, že je to způsobeno nedostatkem papíru. „*A přitom byly ulice zaplaveny komunistickými letáky, plakáty a brožurami.*“¹⁴⁶ Další překážkou ze strany nově nastoleného režimu bylo přijetí zákona o jednotné škole, ve kterém nebylo sebemenší místo pro církevní školy. Cílem jednání mezi církví a státem bylo tedy ze strany církve zachování její vnitřní autonomie a nejprve zachování, později obnovení církevního školství.

Na straně vládnoucí komunistické strany došlo v dubnu ke zřízení Komise pro církevní a náboženské otázky. V čele této komise stanul již zmíněný Alexej Čepička, spolu se svými bývalými kolegy z koncentračního tábora Josefem Plojharem a Josefem Benešem. Tito dva bývalí kněží se postavili na stranu nově nastoleného režimu. Stali se z nich tedy kolaboranti. Podobným způsobem byli vybíráni i kněží do krajských a okresních komisí při krajských a okresních výborech Národní fronty.

Arcibiskup si byl plně vědom nebezpečí těchto organizovaných výborů, a proto se rozhodl na nastalou situaci reagovat v oběžníku z 21. dubna 1948.¹⁴⁷ V oběžníku Beran naprosto vážně a důrazně vyzval všechny kněze, aby nepřijímali poslanecké nebo ministerské mandáty v žádné politické straně a pokud je už přijali, žádal je, aby se těchto pozic vzdali ve prospěch nějakého laika. V oběžníku Beran mimo jiné píše: „*Budou činěny pokusy odtrhnout vás od vašeho biskupa. Snad se najdou i noví jidášové, vyskytnou se už. Ale bouře přinášívá i vyčištění a pročištění.*“¹⁴⁸ Tímto dopisem dal Beran jednoznačně najevo, že si plně uvědomil nebezpečí ze strany vládnoucí garnitury a zároveň vyjádřil svou neskutečnou odhodlanost bojovat a nevzdat se a z titulu své funkce udělat vše, co bude jen možné. Tuto domněnku dokazuje věta: „*Ztotožňovat komunismus a křesťanství je buď nevědomost, nebo záludnost.*“¹⁴⁹

V květnu začala oficiální jednání mezi státem a církví. Biskupové se sešli u příležitosti intronizace nového olomouckého arcibiskupa Josefa Matochy. Na společné poradě se usnesli, že vítají jednání se státními orgány, ale že církev může být při všech zásadních a důležitých jednáních zastupována jenom biskupy. Proto na téže schůzce určili

---

¹⁴⁶ SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 144.

¹⁴⁷ Oběžník 1947 - 1950. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

biskupové své zástupce. Pověření jednat se státem získal za české diecéze Štěpán Trochta a za slovenské AmbrózLazík. Nejpodstatnějším výstupem této schůzky bylo ale vydání zákazu jakékoliv politické činnosti kněží. Bohumil Svoboda se právem domnívá, že tento bod jednání se v pozdějším vývoji stal hlavní příčinou všech svárů a problémů při následujících jednáních.¹⁵⁰

Oficiální vyjednávání mezi oběma zmíněnými stranami začalo nedlouho po olomouckém setkání biskupů. Pokud bychom se měli pokusit objasnit roli arcibiskupa Berana v těchto jednáních, mohli bychom vyslovit několik následujících domněnek. Arcibiskup se vyjednávání osobně neúčastnil, zřejmě kvůli kněžím, se kterými se setkal během nacistického věznění a kteří zbaběle kolaborovali a postavili se tak proti katolické církvi. Nicméně je naprosto průkazné, že arcibiskup Beran vyjednávání nepřímou, ale výrazným způsobem ovlivňoval. Co se týče Beranova přístupu k vyjednávání, byl arcibiskup vůči režimu nekompromisní a tvrdý. „*Beran také nevěřil v úspěšnost těchto jednání, byl teď už přesvědčen, že by komunisté zneužili nějakou případnou dohodu ve svůj prospěch. Byl to zkrátka už jiný Beran, než na počátku roku 1947.*“¹⁵¹

Kromě již výše zmíněných biskupů byli za církev při jednáních přítomni JUDr. Antonín Dvořák, olomoucký kanovník a především Beranův sekretář Msgre. Jan Boukal.¹⁵² A právě přes svého sekretáře měl arcibiskup Beran možnost směřovat jednání. Prostřednictvím Jana Boukala prosazoval Beran již zmíněný nekompromisní postoj, na druhé straně se vyjednávač Štěpán Trochta klonil spíše k tomu, aby vyjednávání dospělo k určité kompromisní formě. Tím se ve vyjednávací komisi oddělily dvě protichůdné složky, které způsobily menší rozkol mezi jednotlivými biskupy i klérem. Beranův postoj k vyjednávání zastávali královéhradecký biskup Mořic Pícha i spišský biskup Ján Vojtaššák. Na stranu Štěpána Trochty se postavil již dříve zmíněný slovenský administrátor AmbrózLazík. Na počátku padesátých let dvacátého století získala podporu mezi kněžstvem nejprve linie Trochtova, avšak po zkušenosti s vykonstruovanými politickými procesy zvítězil Beranův názor na postup při vyjednávání. Tato situace uvnitř československé katolické církve umocnila význam a důležitost osobnosti arcibiskupa Josefa Berana v očích katolické církve a jejích věřících, zároveň ale donutila komunistický režim k zakročení vůči samotnému arcibiskupovi.

---

¹⁵⁰ Srov. SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 146.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 148.

¹⁵² Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 171.

Arcibiskup Josef Beran se tak stal pro nastolený režim nepřítelem. Komunistická strana se tedy postupem času rozhodla arcibiskupa zbavit možnosti ovlivňovat dění v Praze i v církvi. Hraniční situací se stalo slavnostní „Te Deum“ za nově zvoleného prezidenta republiky Klementa Gottwalda, respektive následné setkání arcibiskupa a prezidenta. Po tomto setkání prezident Gottwald chytře naznačil, že schůzku považuje za první krok a dobrý náznak budoucího pozitivního vztahu státu a církve. Vatikánští čelní představitelé po této události nabyli dojmu, že církev v Československu vzdala boj s totalitním režimem, československá veřejnost zase kritizovala arcibiskupa za přílišně nápadný ústupek vůči komunistickému režimu. Arcibiskup Beran, očividně zarmoucen nastalou situací i mylným výkladem celé události, reagoval prohlášením, které bylo přečteno dne 20. června 1948 ve všech pražských kostelech. *„V okamžiku, kdy tento stát dostal novou hlavu, cítím ve svědomí povinnost vysloviti jasně tyto zásady: církev není institucí, která má organizovat politický souhlas nebo politický odpor, nemůže nikomu bránit, chce-li si vyžádat pro své činy Boží pomoc. Se vši vážností však připomínám, že liturgickým úkonem tím církev nepřijímá světový názor směrů a hnutí, které odporují jejím názorům...“*¹⁵³ Tímto prohlášením dal arcibiskup najevo, že Te Deum neznamenal žádný souhlas katolické církve s komunistickým režimem. Bohumil Svoboda¹⁵⁴ uvádí, že další schůzka mezi církevními představiteli a zástupci státní moci se uskutečnila už čtyři dny po prezidentské volbě. Atmosféra byla velmi napjatá, pochopitelně především kvůli Beranovu důraznému prohlášení. *„Čepička začal tvrzením, že Beranovo jednání je stranou hodnoceno jako nepřátelské ....“*¹⁵⁵ Arcibiskup nadále trval na svém a připojil ještě tři podmínky pro umožnění dalšího jednání - jednak uzákonění církevního školství, potom znovuoobnovení vydávání církevního tisku a nakonec zrušení všech likvidačních opatření vůči katolické církvi v Československu.

Z těchto důvodů se rozhodli komunističtí představitelé proti arcibiskupovi Beranovi nekompromisně zakročit. *„Režim i církev od počátku předpokládaly, že vzájemný vztah přeroste v neřešitelný konflikt, otázkou zůstávalo načasování a razance státního teroru.“*¹⁵⁶

Z pohledu arcibiskupa Berana a jeho nekompromisního postoje vůči státní moci byl rozhodující rok 1949. Po neúspěšných pokusech přinutit katolickou církev k veřejnému

---

¹⁵³ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 383.

¹⁵⁴ Srov. SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 152.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 192.

uznání komunistické nadvlády se představitelé vládnoucího režimu snažili rozložit katolickou církev zevnitř. Státní církevní komise v čele s Alexejem Čepičkou rozhodla o založení tzv. obrodného hnutí katolíků, které úmyslně nazvala Katolická akce, tedy názvem v církvi spojeným s úplně jiným hnutím. „*Cílem bylo soustředit „pokrokové“ kněze a kolem nich „pokrokové“ věřící, kteří by uvnitř církve vytvořili tlak na její obrodu podle lidově demokratických požadavků.*“¹⁵⁷ Tím, že komunisté toto hnutí pojmenovali již dobře známým názvem, chtěli zmást veřejnost a rychleji tak získat přívržence.

Prvním a absolutně zásadním úkolem nově vzniklé organizace bylo co nejrychlejší odvolání arcibiskupa Berana z jeho funkce. V plánu byla mediální kampaň proti arcibiskupovi, a pokud by ani toto nevyšlo, byli komunisté připraveni Berana alespoň nějakým způsobem izolovat od veřejnosti, aby zabránili Beranovi v ovlivňování jak církevních představitelů, tak věřících.

15. června 1949 se biskupové tajně setkali v arcibiskupském paláci a připravili společně reakci na nově vzniklou Katolickou akci. Z této schůzky tak vzešel pastýřský list s názvem Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky.¹⁵⁸ V tomto listu biskupové nejprve zmiňují svou trvalou loajalitu vůči československému státu i snahu spolupracovat se státem. Rezolutně se ovšem ohrazují proti zásahům státu do náboženských záležitostí. „*Tato spolupráce byla ovšem možná jen za toho předpokladu, že by stát nezasahoval do církevních a náboženských záležitostí, stejně jako církev nezasahuje do politických věcí.*“¹⁵⁹ Dále v tomto listě biskupové vyjadřují jednoznačný postoj ke zřízení Katolické akce: „*Prohlásili jsme a znovu prohlašujeme, že tato nepravá Katolická akce je hnutí rozkolné a každá účast v něm a spolupráce musí být stíhána církevními tresty.*“¹⁶⁰ V závěrečné části listu biskupové zavrhnou jakoukoliv dohodu o uznání svrchovanosti státu nad církvemi. „*Z těchto fakt jasně vyplývá, že tu nejde už o dohodu mezi církví a státem, ale o podřízení římskokatolické církve ideologií, která je protikřesťanská, jež hlásá nahrazení náboženství marxismem a osobuje pro stát práva i věcech svědomí, víry, mravů, což žádný křesťan nemůže uznati ... Prohlašujeme, že dohoda založená na takových zásadách je pro nás nepřijatelná ...*“¹⁶¹ V poslední části listu stanovují biskupové podmínky, za kterých budou možná další jednání se státem. V konečném odstavci biskupové opět zmiňují nemožnost jakýchkoliv kompromisů.

---

¹⁵⁷ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 203.

¹⁵⁸ *Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. s. 73 - 74.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 72.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 72.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 73.

Domnívám se, že je zcela nepochybné, že tento list působil mezi představiteli státní moci jako pomyslná roznětka, která stála za tím, že celá situace musela vyústit v negativní rozuzlení celého případu.

Arcibiskup měl v úmyslu přečíst list v Praze osobně. „*V očích katolické veřejnosti se Beran stal, stejně jako když se v pětáctýřicátém roce vrátil z Dachau, národním hrdinou a teď symbolem odporu proti komunistickému režimu.*“¹⁶² Pastýřský list přečetl arcibiskup nejdříve ve strahovském premonstrátském kostele Nanebevzetí Panny Marie. Ve svém kázání zde mimo jiné uvedl: „*Je třeba bojovat proti lživosti, úskočnosti a prohnanosti. Je třeba se modlit za duše, které zakolísaly ve víře, byvše svedeny nepravdivými a falešnými řečmi ...*“¹⁶³ Celé arcibiskupovo vystoupení vzbudilo obrovský ohlas. Proto komunisté připravili provokaci, kterou se jim podařilo zinscenovat hned den poté, během mše v Katedrále sv. Víta v Praze. Průběh mše narušili zmanipulovaní a najatí provokatéři, kteří během homilie arcibiskupa Berana začali hlučit. Když se Beran po této mši vrátil zpět do arcibiskupského paláce, čekala tam na něj Státní bezpečnost a tím začala izolace arcibiskupa od veřejnosti, která trvala neskutečných 16 let a vyústila v Beranův odchod do exilu v Římě.

Komunistická verze Katolické akce, dá se říci, nesplnila svůj původní úkol - rozložit katolickou církev zevnitř. Proto museli komunisté zvolit odlišnou strategii. A z toho důvodu jsou padesátá léta minulého století pro mnohé z nás synonymem pro dobu plnou nespravedlivých a falešně vykonstruovaných soudních procesů. Tyto procesy se nevyhnuly ani katolické církvi a je nesporné, že atmosféra padesátých let se na celé katolické církvi a jejím působení na veřejnost silně a dlouhodobě podepsala.

Prvním krokem k omezení moci katolické církve byla eliminace vlivu čelních představitelů církve, tedy biskupů. Arcibiskup Beran byl necelý rok držen v domácím vězení mezi zdmi arcibiskupského paláce. Všichni dosavadní pracovníci arcibiskupství byli propuštěni a nahrazeni režimem ovládanými spolupracovníky. Arcibiskup byl vyzván, aby rezignoval na všechny své funkce, což nekompromisně odmítl. Komunisté dosadili také své lidi na post kapitulního vikáře a místa kanovníků i přesto, že kanovníci už z církevního hlediska byli dosazeni dávno předtím.

---

¹⁶² SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 180.

¹⁶³ LUNÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 394.

4.2 Internace

Z domácího vězení byl arcibiskup jako první z biskupů převezen na vykázané místo, do internace, mimo vliv. To později čekalo i na další biskupy. Nejprve byl Beran převezen do letního sídla pražských arcibiskupů v Roželově u Rožmitálu. Pro samotného arcibiskupa Berana začalo období plné nejistoty. Nevěděl, jak dlouho celá internace potrvá, jestli bude postaven před soud a souzen v některém z monstrprocesů, anebo zůstane v internaci až do konce svého života. Stejně mohl předpokládat, že jej fyzicky odstraní a rodině sdělí, že zemřel přirozenou smrtí.¹⁶⁴ Přísně utajovaná zpráva o přesunu arcibiskupa mimo Prahu se nějakým způsobem dostala za pomoci rozhlasu na veřejnost, a tudíž se za Beranem do Roželova začaly sjíždět davy poutníků, aby se přesvědčily, jak se arcibiskupovi daří.¹⁶⁵ Toto samozřejmě vyvolalo reakci u komunistů, kteří rychle rozhodli o přesunu arcibiskupa na jiné vhodnější místo, čím uplatnili předem zvolenou taktiku totálního odříznutí Josefa Berana od veřejného dění. Od této chvíle se Beranovo jméno nesmělo objevit v žádných novinách či rozhlasovém vysílání.

2. dubna 1951 byl Beran, spolu se svými opatrovatelkami z řad sester dominikánek, převezen do Růžodolu u Liberce. „*Nikdo z nich netušil, kde se nacházejí, při výstupu z auta viděli pouze zámeček uprostřed parku.*“¹⁶⁶ Ač nebyl Josef Beran vězněm ve vězení, v internaci panoval klasický vězeňský režim. Obyvatelé zámečku byli nepřetržitě sledováni a odposloucháváni. „*Každé dvě hodiny se jich strážci ptali, co dělají. Podle výpovědi sester byly dva roky strávené v Růžodolu velmi těžké, trpěli ztrátou soukromí, ponižováním, vyhrožováním a hladem.*“¹⁶⁷

Státní bezpečnost se pokusila zlomit pro spolupráci i sestry, dominikánky, které se o arcibiskupa staraly. Nadále vymýšleli všemožné provokace, inscenovali fotografie, aby měli co nejvíce kompromitujících materiálů proti arcibiskupovi.

Jednou ze sester byla i Mlada (Miroslava) Nevrlá, se kterou udržoval arcibiskup Beran písemný kontakt i v době, kdy byl internován na jiných místech. „*Důvěru a optimismus si udržujeme! Jsou nutné a požehnané! Tu modlitbu ke gratulačnímu obrázku se modlete i v množném čísle. Co bude se mnou, úředně nevím. Jak Pán Bůh dá! Jen se modleme! Žehnám všem i všem Vaším drahým.*“¹⁶⁸

---

¹⁶⁴ Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 235.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž s. 236 - 237.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 239.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Dopis arcibiskupa J. Berana Mladě Nevrlé. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.

Po Růžodolu byla dalším místem internace arcibiskupa obec Myštěves, kam byl převezen spolu s biskupem Hlouchem v dubnu roku 1953. I v této internaci panoval striktní vězeňský režim. Pečovatelky z řad řádových sester byly vězněny, ty které předtím pečovaly o biskupy, byly zavázány mlčenlivostí. Co se týká kontaktu se světem, internovaní směli jednou za čtvrt roku absolvovat setkání se svými blízkými, která se konala vždy na půdě ministerstva vnitra. Dále také mohli využívat písemného styku se světem, nicméně samozřejmě důkladně cenzurovaného. „*Pokud se věznění provinili proti příkazu, byl jim za trest odepřen i tento občasný písemný kontakt s nejbližšími.*“¹⁶⁹ V září roku 1954 rozhodli političtí představitelé o odtržení arcibiskupa od ostatních biskupů, ve snaze donutit ostatní biskupy rychleji podepsat souhlas s režimem. Biskup Hlouch byl odvezen na léčení do Prahy a do Růžodolu již se zpět nevrátil. Nicméně komunistický plán nevyšel.

Další přesun arcibiskupa se uskutečnil v roce 1957. Před Vánocemi tohoto roku se arcibiskup dostal do Paběnic u Čáslavi. Zde se opět setkal s biskupy Hlouchem a Skoupým. V této internaci zůstal arcibiskup až do roku 1963.

Na počátku šedesátých let komunisté opět začali projednávat Beranův případ. Měli pocit, že se na věhlas Beranova působení ještě stále dostatečně nezapomnělo. Navrhli tudíž Beranovi, ať se zamyslí nad svojí situací a nabídne sám nějaké vhodné řešení. Arcibiskup tedy navrhl celkem tři možnosti - svůj odjezd do Říma, odchod do ústraní nebo podepsání souhlasu s režimem. Komunističtí představitelé přistoupili na Beranův odchod do ústraní pod podmínkou, že se vzdá své arcibiskupské funkce. Beran souhlasil, což je naprosto pochopitelné - vidina svobodného působení mu jistě po tolika letech pod přísným dohledem dávala naději změnit situaci církve v Československu. Slib věrnosti republice složil Beran 5. října 1963. „*Poté byl státní mocí penzionován, postaven mimo aktivní službu s určeným místem pobytu v Mukařově u Říčan.*“¹⁷⁰ Situace arcibiskupa se najednou změnila. Jelikož už se nejednalo o internaci, tudíž o tom, kde Josef Beran pobývá, mohli vědět jak Beranovi příbuzní, tak i československá veřejnost. Režim v Mukařově již nebyl striktně vězeňský, ačkoliv bylo okolí stále monitorováno pracovníky StB, mohl arcibiskup svobodně přijímat návštěvy, a to i početné davy poutníků, které se do Mukařova hrnuly. Je jednoznačné, že režim v Mukařově byl nejmírnější ze všech internačních míst. „*Arcibiskup mohl chodit jako každý farník na mši do místního kostela, ve většině případů*

---

¹⁶⁹ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 251.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 275.

dostal svou poštu....¹⁷¹ Dopisy, které Josef Beran z Mukařova rozesílal, se dodnes zachovaly v jeho pozůstalosti.

Protože počty poutníků, které za Beranem přicházely, rostly, rozhodl režim o tom, že Beran je v blízkosti Prahy moc „na očích“. Proto byl Beran v květnu 1964 převezen na poslední místo dlouhodobé internace, konkrétně do obce Radvanov nedaleko jihočeského Tábora. Radvanov zvolili komunisté zcela záměrně, do této obce bylo velmi obtížné spojení, tudíž mohli jednoduchým způsobem kontrolovat návštěvy, které za Beranem přicházely. „V Radvanově nebyl ani poštovní úřad a autobus jezdil jen jednou denně, ale i přes tuto překážku sem přijížděli návštěvníci ze všech koutů republiky.“¹⁷² O tom, jak se Beranovi v Radvanově dařilo, vypovídá jeho dopis adresovaný Boženě Cechnerové: „Ptáte se, jak se mi zde v Radvanově daří? Po stránce časné si nemohu stěžovat. Jsou zde sestřičky premonstrátky ... starají se o potřeby všechny pečlivě, a také poslouží, kdykoliv bych něco potřeboval. Na procházky mohu také chodit, mohl bych si i leckam zajet, ale zůstávám doma, neboť cesta sem je hodně komplikovaná, nerad bych, aby návštěvníci, kteří s mnohými oběťmi se sem dostanou, přišli do Radvanova a mne zde nezastihli. Ovšem - mohu si zde studovat a pracovat - ale doléhá mnohdy nemožnost věnovat se duším, které by právě nyní tolik té pomoci potřebovaly. Ale - Pán Bůh dá! Důvěřuji pevně, že se v tomto roce leccos zlepší. Modleme se na ten úmysl!“¹⁷³

A právě v Radvanově zastihla arcibiskupa Berana za několik měsíců milá zpráva, totiž rozhodnutí papeže Pavla VI. o jmenování Josefa Berana kardinálem. V dopise z Vatikánu mu bylo sděleno, že bude 22. února 1965 jmenován kardinálem. S tímto rozhodnutím se opět začal ve světových médiích objevovat Beranův příběh. Také byla obnovena jednání mezi Vatikánem, zastupovaným Mons. Agostinem Cassarolim, a komunistickým režimem. Cassaroli tlumočil Beranovi, že komunistická vláda pokládá Beranovu přítomnost v Československu za překážku vztahů mezi Prahou a Svatým stolcem. „Svatý otec nabídl Beranovi místo ve Vatikánu a zároveň ponechání titulu a funkce arcibiskupa pražského.“¹⁷⁴ Jako vše kolem arcibiskupa Josefa Berana, i jeho odjezd do Říma byl přísně utajován před veřejností, a dokonce sám Beran se o svém odjezdu dozvěděl pouhé tři dny předem. „Prahu opouštěl primas Josef Beran v pátek

---

¹⁷¹ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 275.

¹⁷² Tamtéž, s. 283.

¹⁷³ Dopis Josefa Berana Boženě Cechnerové. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 288.

19. února 1965. ¹⁷⁵A právě tímto dnem začíná poslední etapa Beranova života - exil v Římě.

---

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 301.

5. Působení v římském exilu

5.1 Beranův příjezd a jmenování kardinálem

Atmosféra Beranova příchodu do Říma byla pozoruhodná. Zprávu o jeho přiletu do Říma otiskly všechny italské deníky na titulních stranách. Všechny politiky i politické komentátory a novináře zajímal biskup, který po dlouhá léta nemohl veřejně vykonávat svůj úřad, protože byl stále někde ukrýván před veřejností. *„Na letišti jej očekávali zástupci církve a novináři. Jeho přilet se stal senzací. Fotografie usmívajícího se šestasedmdesátiletého pražského arcibiskupa zaplnily titulní stránky novin a časopisů.“*¹⁷⁶ Autoři životopisů Josefa Berana uvádějí, že arcibiskup nejprve odmítal odejít z Československa, a to především kvůli své zodpovědnosti za svěřený úřad arcibiskupa pražského. Po dlouhém uvažování nakonec k odchodu svolil, přesvědčilo ho ubezpečení Cassaroliho, že díky odchodu bude moci na uvolněné místo nastoupit arcibiskup, který bude schopen plně vykonávat funkci. Tedy, že díky tomu bude mít pražská diecéze po dlouhé době opět v čele biskupa a ne jen komunistům nakloněného generálního vikáře. Novým arcibiskupem pražským se stal František Tomášek, další významná osobnost v boji proti nespravedlivému totalitnímu režimu.

Za sídlo si kardinál v Římě zvolil záměrně Nepomucenum, protože tím chtěl především vyjádřit podporu českým a slovenským kněžím v emigraci a samozřejmě i studentům bohosloví. Z hlediska Čechů v Římě byl jeho příjezd přijat s obrovským nadšením, protože se jednalo o prvního českého biskupa v Římě.

Druhý den po příjezdu do Říma absolvoval kardinál Beran soukromou audienci u papeže Pavla VI., který byl znám svým zájmem o situaci internovaného pražského arcibiskupa. Josef Beran mu poděkoval za jeho péči i za jmenování kardinálem.

Dne 25. února 1965 dostal Josef Beran ve Svatopetrské bazilice kardinálský klobouk a byl mu přidělen titulární kostel - bazilika sv. Kříže na Flaminijské cestě. *„Novému kardinálu Beranovi se dostalo mimořádné pozornosti, když přistoupil k trůnu, papež vstal a srdečně jej objal. Na to věřící v bazilice začali nadšeně tleskat.“*¹⁷⁷ Zároveň byl nový kardinál jmenován členem Kongregace svátostí, koncilů a obřadů.

Po svém jmenování se kardinál Beran ihned, jak bylo jeho dobrým zvykem, pustil do činorodé práce. Přijímal různé návštěvy, hojně korespondoval, pracoval na mnohých proslovech a především se věnoval pečlivé modlitbě. Skromnost a materiální nenáročnost

---

¹⁷⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 303.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 306.

byla u lidí jeho postavení neobvyklá, některé udivila a mnohé okouzila.¹⁷⁸ Postupem času zjistil kardinál, že pro svou čínorodou práci potřebuje nějaké pomocníky a důvěrníky. Rozhodl se vybrat si spolupracovníky. „*Během jeho života v Římě se jimi stali tři osobní sekretáři - Jaroslav Polc, Jaroslav Škarvada a Karel Skalický.*“¹⁷⁹ Tyto tři osobnosti později mohly podat svědectví o životě a smýšlení kardinála Berana.

5.2 Beran a II. vatikánský koncil

Druhý vatikánský koncil byl svolán takřka sto let po prvním vatikánském koncilu, široce posoudil stav církve, její možnosti, úkoly. Probíhal v letech 1962 – 1965. Jeho svolavateli byli papežové Jan XXIII. a Pavel VI. Základní ideou bylo dosáhnout v církvi odpovědi na moderní potřeby doby a přinést nové výzvy z lůna katolické církve.

V září 1965 se zúčastnil závěrečného zasedání II. vatikánského koncilu i kardinál Josef Beran. Jedním z témat, o kterém se v závěru diskutovalo, byla otázka náboženské svobody a k tomuto tématu pronesl svůj příspěvek. „*Od chvíle, kdy byla v mé vlasti radikálně omezena svoboda svědomí, byl jsem svědkem těžkých pokušení, která tento stav pro mnohé přinášel. U celého svého stáde, dokonce i mezi kněžími, jsem pozoroval nejen vážné ohrožení víry, ale i velmi těžká pokušení ke lži, přetvářce a jiným mravním neřestem, která snadno kazí lid, nemá-li pravou svobodu svědomí. Tak se zdá, že i v mé vlasti katolická církev stále trpí pro to, co bylo minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v 15. století upálení mistra Jana Husa, nebo v 17. století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijal katolickou víru. Světská moc, když chce sloužit katolické církvi nebo to alespoň předstírá, ve skutečnosti představuje trvalou skrytou ránu v srdci národa. Toto trauma brzdilo pokrok duchovního života a nepřítelům církve poskytovalo a poskytuje lacinou látku k námitkám. Tak nás tedy i dějiny napomínají, abychom na tomto koncilu zásadu náboženské svobody a svobody svědomí vyhlásily jasnými slovy a bez výhrad, které by pramenily z oportunistických důvodů. Jestliže se to stane, a to i v duchu pokání za hříchy v této věci dříve spáchané, mohutně vzroste autorita naší církve k prospěchu národů.*“¹⁸⁰ Když kardinál Beran skončil s proslovem, ozval se prý mohutný potlesk. Tento projev otrásl celou situací, která na koncilu panovala. Jedna část koncilních otců byla pro náboženskou toleranci, druhá pro náboženskou svobodu. Jednalo se o velmi sporné téma. Projev kardinála zapůsobil především proto,

¹⁷⁸ Srov. LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 290.

¹⁷⁹ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 311.

¹⁸⁰ *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*. Praha: Pastorační středisko Praha, 2009, s. 24.

že se právě člověk, který měl za sebou bolestné zkušenosti pronásledování, tak jednoznačně vyslovil pro náboženskou svobodu. Beranův projev měl velký ohlas. V jeho proslovu je také zajímavé to, že hovořil o otázkách svobody svědomí ve vztahu ke křesťanské víře. Poprvé zmínil možnost určité rehabilitace postojů Jana Husa. Tato řeč tak nepochybně stojí na počátku nového pohledu katolické církve na Jana Husa, který poté vyvrcholil na Lateránském sympoziu v roce 1999.

Mimo projevu na II. vatikánském koncilu zastával kardinál Beran velmi důležitou roli v oficiálních i kuloárních diskuzích koncilních otců. Například během koncilu přijal Beran delegaci pravoslavné církve. V srpnu 1965 vystoupil kardinál Beran v Assisi na konferenci křesťanského spolku Pro Civitate Christiana, kde účastníkům setkání přednesl přednášku na téma Martyrium církve. Po přednášce absolvoval kardinál jakousi tiskovou konferenci, kde mimo jiné odpovídal i na otázky italských novinářů. V zahraničním tisku vzbudily jeho odpovědi obrovský ohlas. V přednášce zmínil Beran rozdíl mezi nacismem a komunismem. *„Komunisté nebyli zatím k církvi a jejím představitelům tak hrubí a brutální jako nacisté. Jejich způsob boje proti náboženství je však daleko rafinovanější, a proto nebezpečnější.“*¹⁸¹ Beran jednoznačně na této tiskové konferenci odsoudil způsob komunistického zacházení s internovanými církevními představiteli. Toto vystoupení chápali představitelé komunistického režimu jako absolutní porušení závazku Vatikánu, který jim přislíbil, že se Beran nebude v Římě vyjadřovat k situaci v Československu. *„Domníváme se proto, že je možno kvalifikovat vystoupení Beranova v Assisi dne 29. srpna jako záměrné a zlomyslné porušení dohody, kterou Beran dobrovolně podepsal.“*¹⁸² Tato situace posloužila komunistům jako záminka k bojkotu jednání mezi Vatikánem a státem. Na druhé straně kardinál Beran ukázal, že nemá důvod nadále mlčet a že proti režimu má stále ještě dost sil bojovat.

Když přijel Josef Beran do Říma, bylo mu 77 let. Jeho příjezd měl velký význam pro exilovou činnost, nejenom pro Nepomucenum, ale pro celou Křesťanskou akademii. Také měl velký význam například pro české salesiány, protože to byli právě oni, kteří začali v exilu organizovat tábory pro děti českých emigrantských rodin, a tím také udržovat český jazyk, české povědomí v exulantech.

V roce 1966 založil pan kardinál České náboženské středisko Velehrad v Římě. Díky intervenci papeže Pavla VI. získal do vlastnictví dnešní sídlo Velehradu na Via delle Fornaci 200 v blízkosti Vatikánu. Středisko dosáhlo v roce 1968 právního uznání jak ze strany italského státu, tak i ze strany církve (Římského vikariátu). Založení Velehradu

---

¹⁸¹ Kardinál Josef Beran. *Malý sborník dokumentů*. Praha: Pastorační středisko Praha, 2009, s. 42.

¹⁸² Tamtéž, s. 43.

bylo významným počinem, protože všechny aktivity československých exulantů v Římě dostaly pevnou půdu pod nohama. Zasluhou kardinála Berana byl pro Velehrad zakoupen na Via delle Fornaci dům, který se stal útočištěm pro všechny české turisty a tuto funkci vykonává dodnes.

5.3 Beranovy cesty do zahraničí

V roce 1966, od 11. dubna do 11. května, podnikl kardinál Beran cestu do Spojených států amerických a do sousední Kanady. Na této cestě ho doprovázeli sekretář Jaroslav Škarvada a Jaroslav Polc. Společně navštívili nejprve New York, kde byli přijati místním kardinálem Francisem Spellmanem. Na všech místech, která navštívili, se jim dostalo vřelého přijetí jak od místních obyvatel a církevních představitelů, tak především od českých krajanů žijících v exilu. Tito lidé kardinála obdivovali za jeho nekompromisní přístup v otázce komunistického režimu. Během pobytu v Philadelphii obdržel kardinál Beran čestný doktorát práv na jezuitské Koleji sv. Josefa. Ve Washingtonu zase navštívil Beran hrob prezidenta Kennedyho. *„Prezident Kennedy svou intervencí u představitelů SSSR údajně dosáhl propuštění arcibiskupa Berana a ostatních spolubratrů z intervence.“*¹⁸³

V Houstonu převzal Josef Beran další čestný doktorát, tentokrát na Katolické univerzitě sv. Tomáše Akvinského. Jednalo se dokonce o první čestný doktorát v dějinách této univerzity. Také v Chicagu dostal Beran možnost přijmout dokonce dva čestné doktoráty. První přijal kardinál na Koleji sv. Prokopa, druhý na jezuitské univerzitě Loyola.

Svou návštěvu na americkém kontinentu zakončil v Kanadě, konkrétně v Chathamu, Torontu a Montrealu. *„Během svého pobytu se setkal s celou řadou význačných osobností církevního i společenského života, ale hlavně s mnoha československými emigranty a krajanskými spolky. Podařilo se mu sjednotit a sblížit československé krajany bez rozdílu národnostní, náboženské a politické příslušnosti.“*¹⁸⁴ Ačkoliv to nebylo prvotním cílem, stala se Beranova návštěva v zámoří poměrně zásadní manifestací za svobodné Československo. Důležité momenty z celé cesty jsou zachyceny v knize Novým světem.

---

¹⁸³ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 326.

¹⁸⁴ VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009, s. 328.

Kromě Severní Ameriky cestoval kardinál Beran i po Evropě. Navštívil například Švýcarsko, Francii, Norsko a Německo a v těchto zemích se setkával jak s místními představiteli církve, tak především s českými emigranty. V roce 1968 se kardinálovi během návštěvy Německa přitížilo a musel být převezen do nemocnice ve Stuttgartu, kde mu byla diagnostikována rakovina, a proto také podstoupil poměrně náročnou operaci. Po návratu do Říma mu byly zjištěny metastáze na plicích a od té doby se jeho zdravotní stav začal pomalu zhoršovat. „Kardinálovi ubývaly síly, nemohl už cestovat ani vykonávat delší obřady. I korespondence, kterou tak čínorodě pěstoval po celý život, mu začala působit obtíže.“¹⁸⁵

Kardinál Josef Beran zemřel v Nepomucenu v sobotu 17. května 1969.

---

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 344.

Závěr

Cílem této práce bylo objasnit sílu osobnosti kardinála Josefa Berana, přiblížit jeho pedagogické a pastorační působení, zhodnotit jeho roli v české společnosti a ukázat podrobněji jeho místo v poválečné době. Podle mého názoru se v katolické církvi nevěnuje dostatek času k zabývání se osobnostmi minulosti, a proto jsem se snažila v této diplomové práci o přiblížení osobnosti kardinála Josefa Berana jako inspirujícího vzoru.

Josef Beran patří bezesporu mezi nejvýznamnější české osobnosti 20. století. Byl důležitým protagonistou odporu proti komunistickému politickému řádu od samého počátku a stal se tak jednou z prvních obětí persekuce církve. Osobnost a život kardinála připomínají, že boj proti oběma totalitním režimům, fašismu i komunismu, potřeboval nejen odhodlání a pevnost osobního přesvědčení, ale i hluboké duchovní kořeny.

Osobně se domnívám, že k formování Beranovy osobnosti přispělo dobré rodinné prostředí, kde se Josef Beran naučil skromnosti, nenáročnosti a sociálnímu citění.

Na studiích v Římě se Beran upevnil v rozhodnutí zasvětit život kněžské službě, získal intelektuální rozhled a seznámil se s univerzální dimenzí církve. Poznal rozličné duchovní proudy uvnitř církve, což zásadně ovlivnilo jeho vlastní pastorační a pedagogické působení. Do každodenní praxe uváděl nové pastorační metody, které získal pečlivým studiem.

Pobyt v koncentračních táborech Josefa Berana nezlomil, ale naopak utvrdil v jeho horlivosti. Návrat domů přijal jako dar a zároveň podnět k další práci. Činnost Arcidiecézního pastoračního ústředí, které se svými spolupracovníky založil je důkazem, že Beranův kněžský život byl zaměřen především na pastorači.

Ve funkci arcibiskupa prosazoval návrat ke křesťanským hodnotám, usmíření, spolupráci a solidaritu ve všech vrstvách společnosti. Stal se mravní autoritou. Chtěl přiblížit katolickou církev společnosti a začlenit křesťanské hodnoty do každodenní lidské činnosti, proto se aktivně zapojoval do veřejného života. Stal se arcibiskupem v době, kdy poválečné Československo mělo komplikované postavení a soulad mezi církví a státem byl obtížný. V rozhodujících chvílích roku 1948 se stal obhájcem idejí demokracie a občanských svobod. Jako nejvyšší představitel katolické církve se jednoznačně vymezil proti nastupující totalitní moci. Osobně se domnívám, že Josef Beran nebyl pouhým antikomunistou, ale hluboko v jeho charakteru byl zakořeněn postoj odporu proti každému zlu, bezpráví a nepravdě. Josef Beran se nikdy nebál zveřejňovat svá stanoviska. Věděl, že nelze dělat kompromisy a nechat se zatáhnout do jakékoliv kolaborace se zlem. Byl

ochoten za svůj postoj a svědectví v následování Krista i trpět a dal tak příklad všem kněžím i celému národu.

Mnoholetá internace udělala z Josefa Berana člověka, který uchvacoval opravdovostí svého poslání a života. Jeho odchod do římského exilu alespoň na chvíli obrátil pohled světové veřejnosti k osudu Československa.

V práci jsou zmíněné dvě Beranovy publikace. Byly vybrány se záměrem poukázat na duchovní profil Josefa Berana, který byl svojí duchovní konstitucí více pastýřem než excelentním myslitelem a vždy mu šlo především o vedení duší.

Tato práce si kladla za cíl zmapovat odkaz i dílo Josefa kardinála Berana. Podle mého názoru je Beran osobností, která v mnoha směrech předčila dobu a může nám být vzorem ve věrnosti Kristu i sobě, církvi i národu. Beran byl morálně pevný a duchovní, obětoval se pro blaho národa. Byl osobou věrohodnou. Svým profilem věrnosti, odvahy, služby a pokory se stal až do své smrti vyhledávaným zpovědníkem. Beranův pohled jako pastoralisty nebyl něčím vyčteným z pastorálně teologických příruček. Myslím si, že Josef Beran byl osobností, která vynikala především ryzostí žitého křesťanství. Zanechal zde odkaz skromného pastýře, v jehož zájmu byl především sám Kristus a také člověk.

Při studiu materiálů a různých publikací jsem si uvědomila jak důležitá je pro nás znalost osobností, ze kterých vyrůstá dnešek. I osobnost Josefa Berana může být inspirující především v rozhodnosti postavit se v osobním i veřejném životě proti každé nepravdě a nespravedlnosti a též v úsilí hlásat radostnou zvěst evangelia svým životem.

Závěrem je nutno říci, že myšlenkový odkaz Josefa Berana i jeho dlouholetá aktivní činnost jak v rámci duchovního působení, tak v době veřejného života, v sobě skrývá nesmírné bohatství, které by nemělo zůstat zapomenuto.

Seznam zkratk

AKA	- Arcidiecézní katolická akce
APÚ	- Arcidiecézní pastorační ústředí
KA	- Katolická akce
KTF UK	- Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy
PAM	- Pomocná akce mužů
StB.	- Státní tajná bezpečnost
ZOD	- Zájmový odbor duchovenstva

Ediční poznámka

Při citaci archivních pramenů, případně dobového tisku a literatury, byl zachován původní pravopis.

Seznam použitých pramenů

Archivní prameny

Acta Archiepiscopalis Curiae Pragencis z let 1945 – 1949.

Fond OS Josef Beran (Danuše Kavinová – Brabcová), Archiv Biskupství plzeňského uložený ve Státním okresním archivu Plzeň – sever, se sídlem v Plasích.

Fond Osobní fond Josef Beran, Archiv Biskupství plzeňského uložený ve Státním okresním archivu Plzeň – sever, se sídlem v Plasích.

Fond Josef Kardinál Beran (1965 – 1969), Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze.

Fond Kardinál Josef Beran (neutříděno), Archiv Pastoračního střediska v Praze.

Fond Arcibiskupství pražské – Ordinariát „Pozůstalost Beran“, Národní archiv.

Fond Státní úřad pro věci církevní (1949 – 1956) - Národní archiv.

Internetové zdroje

REGNER, Jan: Historie Vatikánského rozhlasu. <http://www.radiovaticana.cz/historie.php4> (1. 9. 2010).

Periodika

Časopis Katolík, ročník 1946.

Časopis katolického duchovenstva, ročníky 1927, 1928, 1930, 1932, 1934.

Katolický týdeník, ročníky 1998 – 1999.

Časopis Soudobé dějiny, ročník 2001.

Lidové noviny, č. 47, ročník 1991.

Logos, časopis pro homiletiku a katechetiku, ročníky 1946 – 1949.

Věstník kladenského vikariátu, ročník 1947.

Zákony

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948.

Zákon č. 217/49 Sb., se kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní ze dne 14. října 1949.

Zákon č. 218/49 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem ze dne 14. října 1949.

Seznam použité literatury

- BALÍK, Stanislav; HANUŠ, Jiří: *Katolická církev v Československu 1945 - 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- BERAN, Josef: *Psychologie zpovědnice*. Cyrilo Metodějské knihkupectví, Praha: Gustav Franci, 1929.
- BERAN, Josef: *O kněžském celibátě*. Praha: Vydavatelství Kropáč Kuchaský, 1941.
- BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*. Praha: Logik, 2000.
- CASAROLI, Agostino: *Trýzeň trpělivosti. Svatý stolec a komunistické země (1963-1989)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*. Praha: Pastorační středisko Praha, 2009.
- HUŇKA, Jan: *Prsten věrnosti. Život a utrpení Stanislava Zely, světícího biskupa olomouckého*. Olomouc: MCM, 2003.
- LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970.
- NOVOSAD, Jaroslav: *Štěpán Trochta. Svědek T*. Praha: Portál, 2001.
- Pastýřské listy 1945-2000*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- REINSBERG, Jiří, SVOBODA, Bohumil: *Legio Angelica a P. Method Klement OSB*. Svitavy: Trinitas, 2000.
- SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008
- VAŠKO, Václav: *Dům na skále I: Církev zkoušená*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.
- VAŠKO, Václav: *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990.
- VAŠKO, Václav: *Neumlčená II. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990.
- VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno: CDK, 2009.
- ZÁMEČNÍK, Stanislav: *To bylo Dachau*. Litomyšl: Paseka, 2003.
- ZBRANEK, T.B.: *Sdružení katolických duchovních Pacem in terris*. Brno 2007.